

Materials de treball: Del mal amor a la bona educació sexual

Rosa Sanchis Caudet sancau@gmail.com
www.rosasanchis.com

Barcelona, juliol 09

Esquema del curs

1. L'educació sexual
 - a. Vies. Entrebancs i mites.
 - b. Models d'educació sexual.
 - c. Adultisme i alarmisme. L'estat.
2. El model sexual hegemònic
 - a. Medicalització de la sexualitat
 - b. La regulació social de la sexualitat
 - c. La sexualitat en altres cultures
 - d. Sexualitat atlètica i erotisme
3. La sexualitat a la infantesa
4. El mal amor
 - a. Consentiment sexual
 - b. Amor i violència
 - c. Subproductes culturals: revistes i sèries.
5. Canvis socials
 - a. Feminisme
 - b. Noves masculinitats
6. Els marginats de la identitat
 - a. Intersexuals
 - b. Transsexuals
 - c. Activisme queer

Taller de llengua: Valencià. Curs 08-09

Tema 1: L'amor

1.1. Amors impossibles.

Temes: la parella; la pressió.

Qüestions:

1. (Abans de la lectura) En els contes, sol tindre molta càrrega informativa el títol. Què opines d'aquest títol? Anima't a llançar un hipòtesi sobre el tema del text. Et pots ajudar del títol del llibre.
2. Llig ara el text:

Dos-cents dotze i dos-cents tretze

Això diu que era un home molt pobre, molt pobre, i com que li agradaven les històries i rondalles i no tenia diners per a comprar llibres i vivia a la ciutat –on ningú sap contes–, se les va escriure ell. Quan la bona gent, compadida, li va regalar un televisor vell i un trencaclosques nou, era ja massa tard i continuava escrivint-se contes i més contes. Com aquell que fa:

Dues notes a peu de pàgina s'havien enamorat. Com que vivien en pàgines encarades –la 212 i la 213–, eren felices a la llibreria, sense cap altre contratemps que alguna mà fullejadora d'un possible comprador. Però un estudiant s'endugué el llibre i començaren a passar estones separades. Un dia l'estudiant en subratllà una i l'altra es va enfadar: «No m'agrada que et pintes», digué, i tingueren una baralla. Feia ja una setmana que no es parlaven quan l'estudiant deixà obert el llibre entre les dues pàgines per anar a comprar tabac i fou atropellat per un cotxe. El pare del xicot volgué conservar per sempre la seua habitació tal com ell l'havia deixada: la cadira un poc separada de la taula, el cendrer ple de puntes de cigarret, el llibre obert entre les pàgines 212 i 213...

Josep V. Marqués, *Amors impossibles*, Tres i Quatre

3. (Després de la lectura) Què t'ha semblat el text? Raona la resposta
Te l'havies imaginat així? Inventa't una altre títol.
4. Què t'ha semblat el final de la història? Inventa'n un altre. (5 línies).
5. Què opines de la frase: "No m'agrada que et pintes". Qui creus que l'ha pronunciada? Creus que passa a la realitat entre parelles? I entre joves? Imagina la discussió que mantenen i escriu-la usant el guió llarg.
6. Escriu tres paraules que definesquen el que per a tu haurien de ser ingredients bàsics en una relació de parella. Dibuixa una xicoteta escena que exemplifique cada ingredient.

1.2. Models amorosos

Temes: la parella; models amorosos; l'espai personal.

Desenvolupament. Llegiu el text i contesteu a les qüestions:

L'espai personal

La dona tradicionalment no tenia Espai Personal més enllà de la quotidianitat: tenia l'espai de la casa (la seua missió era fer-la agradable per als altres), l'espai dels seus fills (criar-los i tenir-ne cura), l'espai de la cuina (havia d'alimentar tota la família) i el de la parella (que estiga bé i puga desenvolupar-se personalment i laboralment). Si hi havia persones majors o malaltes, també eren a l'espai de la dona. Però

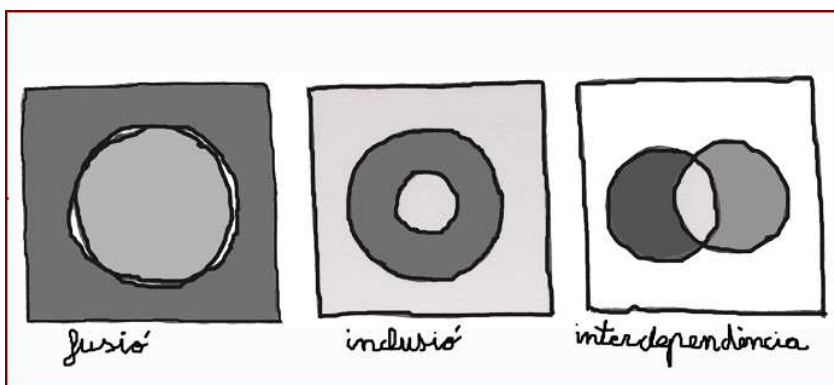
en una societat patriarcal, la maternitat no constitueix un valor social comparable al prestigi laboral, a l'ascens econòmic o al poder social. I a més, és una exigència sense contrapartida: les dones han hagut de donar molt sense demanar res a canvi. La fantasia és: "si em done als altres rebré a canvi ser estimada". A la dona se li ensenya que la vida té sentit en la mesura que ella es lliura. Quan s'enamora troba la raó de la seua vida: ja està per a l'altre i espera que l'altre estiga per a ella. Podria deixar-ho tot per imbuir-se plenament en l'altre, perdre's en ell, viure per a ell i per a la família que crea. Però si no és estimada com ella espera es genera tristesa i ressentiment.

En canvi, a l'home se li ensenya que allò important serà el seu treball i les seues aficions. L'home té un valor social en ell mateix independentment de la seua parella o dels seus fills. La fusió amorosa produeix por en el baró. És viscut com una pèrdua, possiblement d'identitat o com una por a quedar atrapat."

Sanchis, *Tot per amor?*, Rosa Sensat (2006)

Qüestions:

1. En general, creus que els xics necessiten més llibertat, més espai personal que les xiques? Per què?
2. Imagina que ets un cercle i la teua parella un altre cercle. L'espai d'intersecció és el que desitgeu compartir. Quin seria el model que dibuixaries per a representar la teua parella ideal? S'assembla a algun d'aquests models que descriu Fina Sanz? A quin?

3. Explica els models del dibuix? Són realistes? Es poden dur a terme?
4. Quin creus que és el model de parella imperant en la nostra societat? Quin seria el model d'una relació amb violència?

1.3. L'elecció amorosa

Temes: expectatives amoroses i pressió de l'entorn.

Qüestions:

1. Com és la teua parella ideal. Descriu-la, tant físicament com de caràcter.
2. Llegeix el text següent:

Les persones fem les nostres eleccions amoroses de diverses maneres:

1. **Elecció instrumental.** Tenim una finalitat (seguretat, diners...) i posem els mitjans per a aconseguir aconseguir-la.
2. **Elecció normativa.** Elegim la parella d'acord amb les normes socials pròpies de la nostra cultura, siga o no el que volem realment.
3. **Elecció social.** De vegades l'elecció no es fa d'acord amb les normes sinó per la pressió del nostre grup d'iguals.

4. **Elecció teatral.** L'elecció normativa i la social ens podem portar a fer teatre, quan representem sentiments falsos. Ens importa sobretot donar una imatge.
5. **Elecció irracional.** No elegim, sinó que és "l'amor" qui ens tria. L'amor és una força que no depèn de la raó ni de les normes socials, i no hi podem fer res: si caiem en les seues xarxes, ja hem elegit.
6. **Elecció dialogada.** Nosaltres triem, però l'elecció es renova contínuament a través del diàleg i de l'acord democràtic. La negociació ens permet arribar a consensos.

(Adaptació a partir de *El amor en la sociedad del riesgo*, de Jesús Gómez, 2004, concretament dels models d'Elster i de Habermas)

3. Coneixes gent o personatges de sèries o pel·lícules que s'enamoren d'acord amb aquests patrons?
4. Quina et sembla per a tu la millor elecció? Per què?

1.4. L'amor. Ah, l'amor!

Temes: tòpics amorosos

Qüestions: Assenyala les afirmacions que comparteixen i les que no comparteixes (Vertader o Fals) i explica per què?

1. L'amor és química que no es pot controlar.
2. Els xics/les xiques difícils d'aconseguir són atractius/ves.
3. En l'amor sempre hi ha gaudi i patiment. I és bo que així siga.
4. L'amor és una fletxa que et colpeix.
5. En una relació amorosa, estabilitat i passió no són compatibles.
6. L'amor va i ve sense avisar.
7. L'amor dura entre 3 i 6 anys. Després és amistat.
8. Els xics forts i les xiques guapes són més atractives, independentment dels seus valors personals.
9. Els sentiments d'amistat, estima i tendresa fan monòtona una parella.
10. L'amor és un instint.
11. Els xics amb caràcter fort i una miqueta agressiu lliguen molt.
12. L'amor és impossible de parar, encara que ens faça mal.
13. L'amor és històric, cultural i social. En cada societat es viu d'una manera.
14. En aparença, triem, però en realitat ens enamorem d'acord amb el que es considera atractiu en la nostra societat.
15. L'amor és bogeria.
16. La gent amb caràcter i un poc agressiva és més apassionada.
17. L'estabilitat en la parella és avorrida.
18. La tendresa i l'amistat fan sosa una relació.
19. Les discussions fan divertida una relació. Són la sal.
20. Els xics masculistes lliguen molt.

1.5. La influència de l'entorn. Les sèries. Física o química (2x3)

Temes: amor, sexualitat i prevenció; influència de les sèries de televisió.

Qüestions: Si segueixes la sèrie Física o química (capítol 2x3), respon a les qüestions següents:

1. En la sèrie hi ha moltes parelles y moltes relacions amoroses. Descriu les tres que més t'agraden o que et criden l'atenció y explica per què. Són relacions igualitàries? Són agradables per a les dues persones?
2. Hi ha parelles que pateixen? Per què? Què faries tu en el seu lloc?
3. Hi ha parelles que creus que no haurien de ser? Per què?

Si no veus la sèrie, comenta els articles següents que trobaràs al bloc <http://karicies.blogspot.com>
(Pots deixar el teu comentari al bloc)

Amor y preservativo. El condón (1)

"Aún no ha nacido tía en el mundo que me obligue a plastificármela. Y si no le gusta, ¡pues agua!" ("Sólo es sexo", Física o Química 1x2)

Ruth - ¡Póntelo! (refiriéndose al condón)

Gorka - Pero que no, que da igual, que además yo siempre acabo fuera...

Ruth - Es que yo así..., a pelo... solo lo hago con mis novios, sabes; eso sí..., llevo hasta donde quieran.

Gorka - ¿Quieres salir conmigo?

Ruth - ¡Vale! Oye, una cosa, ¿tú no tenías un piercing en la polla?

Gorka - ¡No!, hace lo menos un año que me lo quité, ¿por qué?

Ruth - Ya..., vamos... ¿que tú no eres...? (Ruth está preocupada porque ha estado chateando con un chico del instituto al que no le ha visto la cara, solamente el cuerpo y el pene con piercing, y teme que pueda tratarse de Gorka)

Gorka - ¿Yo no qué, tía? Si seguimos así, de cháchara, se me baja. ¿Empezamos o qué?

Ruth - ¡Sí, perdona!

("Daños Colaterales" Física o Química, 1x3)

Cabano - Joder tía, que subidón con las pastis, ¿eh?

Paula - Sí...

Cabano - Te estás portando de puta madre ¿Me la comes un rato?

Paula - ¿Tienes preservativos?

Cabano - ¿Para esto?, ¡tú flipas!; ¿qué quieres, comer goma?

Paula - Es que... no sé...

Cabano - Joder tía, con lo enrollada que parecías con Cova. ¡Dime que no estoy perdiendo el tiempo contigo! ¡Venga!

Paula - Pero... ¿yo te gusto?

Cabano - ¡Mucho!

("Sólo es sexo", Física o Química 1x2)

¿Verdadero o falso?

- El amor es el mejor de los anticonceptivos: como los novios quieren mucho a sus novias, no las dejan embarazadas, aún con la marcha atrás.
- Las novias deben tener muy en cuenta los problemas de erección de los novios, y dejar en segundo término sus preocupaciones. Ellos, pobrecitos, lo pasan muy mal si no se les levanta.
- Las chicas pierden el derecho a negociar (a decir que *no* a alguna práctica que no les apetece) cuando ya se ha llegado a determinado punto; y los chicos creen que

tienen el derecho a presionar en todo momento y lugar, porque cuando una chica dice que *no* es que quiere que insistan.

- Los chicos están muy presionados para rendir: piensan que su masculinidad y su valor dependen de sus erecciones; les gusta y creen, además, que deben llevar la iniciativa.
- Los chicos llevan muy mal que les dejen "a medias". Existen palabras vulgares para designar a las chicas que excitan y "provocan" a los chicos. En cambio, ninguna palabra designa a los chicos que dejan a medias a las chicas. ¿Por qué será? ¿No se quedan ellas a medias? ¿Importa que se queden a medias?
- Las chicas fingen que se lo pasan bien, incluso los orgasmos, porque no quieren que sus chicos se sientan mal; mienten y se sacrifican porque les quieren (y lo que se hace por amor no es un sacrificio). Además, no quieren admitir -y por tanto reconocer- y no avergonzarse de que tienen deseos, a menudo alternativos al coito y a lo que "se supone" que da placer.

Placer y preservativo El condón (2)

Presiones y preservativo. El condón (3)

En los posts anteriores, nuestros amigos de *Física o Química* nos han ayudado a hablar de **amores** y de **placeres**, en concreto de cómo el hecho de entender el amor como sacrificio (por parte de las chicas) y la mayor valoración del placer de los chicos, puede llevar a mantener relaciones coitales sin preservativo.

La pareja es la clave. No hay duda de que la coacción se utiliza y funciona, y cuando se trata de una relación estable, todavía más:

"Yo controlo, no he dejado embarazada a ninguna"

"¿Ya no me quieres?"

"¿No pretenderás dejarse así?"

"Estoy como un roble, ¿qué te piensas que soy un sidoso?"

"Ya la hemos hecho otras veces; ahora por qué no quieres?"

"Siempre hacemos lo que a ti te apetece"

"¡Hazlo por mí!"

"Te encantara sin el condón ¿No sabes que quita sensibilidad?"

"¿Qué quieres, que nos corte el rollo?"

"Te estás haciendo un poco la estrecha, ¿no?"

"¿Que no te gusta? ¡Pues a todas mis otras novias les encantaba! ¡A ver si vas a ser una frígida de esas!"

Pero **la presión** no la sufren solamente las chicas. También los chicos deben enfrentarse a sus **miedos**: a perder la erección, a que ellas piensen que son unos novatos que no saben por dónde van, a quedarse los últimos...:

"¡Tengo que hacerlo ya, no quiero quedarme el último de mis amigos!"

"Eh, panoli, ¿todavía no lo has hecho con tu chica?"

"¡A ver si usas ya ese condón que llevas en la cartera, que te va a caducar!"

Además, tener novio o novia le hace a uno subir puntos en el ranquin de popularidad, y la

juventud da por hecho hoy en día que a los tres meses de salir con alguien, ya se es pareja estable y por lo tanto, se ha de empezar a mantener relaciones coitales.

Es curiosa la diferente manera de ver que alguien lleve un preservativo en la cartera. Si se trata de un chico, se le presionara para que lo gaste. Si es una chica, se pensará, no que es previsora, sino que “está disponible”. En ambos casos, **la anticipación y la previsión** convierten a las chicas en busconas y a los chicos en salidos. Por ello, si la ocasión sexual se presenta de improviso, y no hay un preservativo a mano, lo normal será seguir adelante y no perder una oportunidad sexual.

La **clandestinidad** provocada por la falta de espacios o de tiempo para estar tranquilos también hace de las suyas. Un sitio incómodo (un coche, un parque, el lavabo...), el nerviosismo que provoca poder ser descubierto, etc. llevan a mantener relaciones aprisa y corriendo, y no siempre con seguridad. En general, los chicos, educados para arriesgarse, viven bien las situaciones de peligro, e incluso disfrutan de ellas; las chicas, en cambio, las sufren.

Por último, todavía existen **mitos** sobre el condón y sobre la marcha atrás:

El condón quita placer a los chicos y a las chicas

El condón corta el rollo

A los chicos no se les pone dura con el condón

La marcha atrás es efectiva

Sólo unas preguntitas para la reflexión, como siempre:

¿Quién decide cuando dar marcha atrás? ¿No corta eso el rollo de las chicas?

¿No corta el rollo pensar que una se está exponiendo a un embarazo si el chico no se retira a tiempo?

A ver, chicas, si fuerais chicos y supierais que el embarazo de vuestra novia depende de vuestro control, ¿lo haríais sin preservativo?

¿No sería más interesante que los chicos empezaran a trabajar sus inseguridades, en vez de que las chicas se tengan que encargar de las propias y de las ajenas?

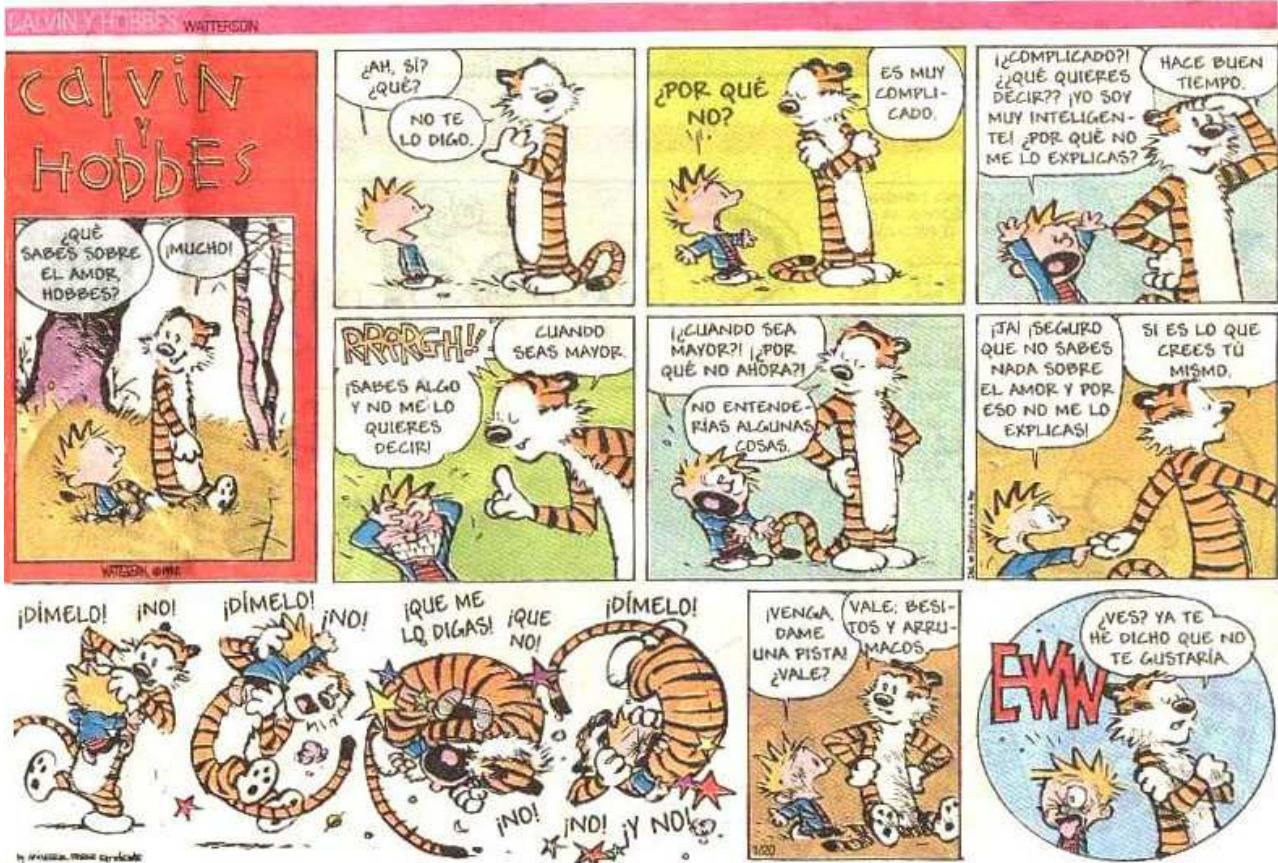
Tema 2: Sexualitat i educació

2.1. Ja ho sabràs quan sigues major!

Temes: educació sexual a casa

PEQUEÑO PAÍS

EL PAÍS, DOMINGO 17 DE MARZO DE 2002

Qüestions:

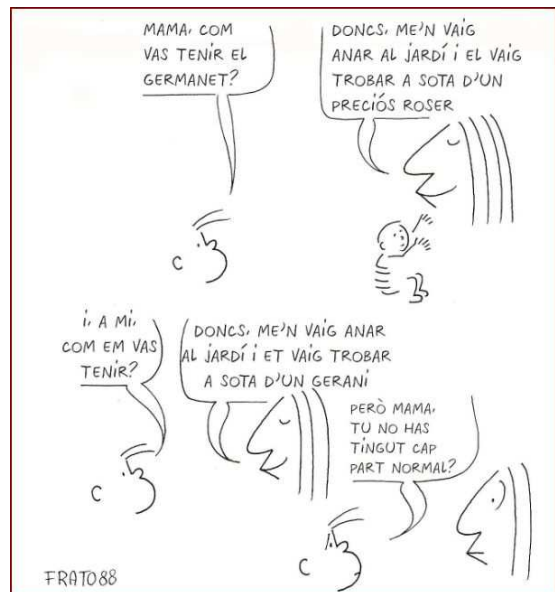
1. Quines excuses posa Hobbes per a no explicar-li a Calvin què és l'amor?
2. Creus que parla de l'amor o de la sexualitat?
3. Què és per a tu l'amor? I la sexualitat? [dibuixa o escriu el primer que se t'acudisca sobre l'amor i sobre la sexualitat]
4. Què és fer l'amor?
5. Havies parlat a casa de sexualitat? Quan en vau parlar per primera vegada? Què et digueren?
6. I a l'escola, què t'han explicat de sexualitat?
7. T'hauria agradat que t'hagueren parlat més o d'una altra manera? Quines coses creus que t'haurien d'haver ensenyat? On?
8. D'on has tret la informació que tens ara sobre el tema?
9. Et fa vergonya parlar de sexualitat o d'amor en públic? Et sents incòmod@? Si és així, per què creus que passa això?

2.2. Situacions per a educar

Temes: educació sexual a casa

Desenvolupament. Imagina que ets un pare i una mare, o dues mares, o dos pares... i escenifica aquestes situacions:

1. Maria té cinc anys. Un amigueta més major de l'escola li ha ensenyat una revista pornogràfica. Quan arriba a casa us pregunta què vol dir *fer-ho* i què és *follar*. Què contesteu?
2. Albert i Jaume, de sis anys, tenen la porta de l'habitació tancada. Els crideu per a berenar però com que no us fan cas; aleshores entreu a l'habitació i els trobeu amb els pantalons abaixats. El vostre fill li està tocant la xufa a l'amic. Què feu?
3. Marcel·la està jugant amb Carol a metges. Només tenen cinc anys, però les trobeu amb les bragues abaixades, mirant-se i tocant-se l'una a l'altra. Què feu?
4. La iaia està contant a la vostra menuda de 6 anys que els xiquets vénen de París i que els porta la cigonya. Què feu?
5. L'àvia Raquel ix amb un xicot deu anys més jove que ella. Aquesta vesprada ha quedat amb ell i està posant-se guapa. La vostra filla Raquel, de 13 anys, diu a l'àvia que està ridícula tan pintada i tan arreglada, i que cap de les àvies de les seues amigues ix tots els dies per aparenyar que és jove. Què feu?
6. Els vostres pares, Joan i Joana, ja estan jubilats. Han anat a passar les vacances a casa vostra i us ajuden en la cura del menut. Un dia, torneu amb els vostres fills de 4 i 15 anys, i pilleu els iaies fent l'amor al sofà. El major es pixa de riure i, més tard, el sentiu contar-ho a un amic per telèfon: *Quin fàstic, tio, si la deu tenir com una pansa!* Què feu?
7. A Maria li agrada molt tocar-se; però hui teniu convidats a casa i la vostra filla, que només té tres anys, està tocant-se la vulva al sofà. Què feu?
8. Carles i Maria ixen junts. Tenen 16 i 15 anys. Sou els pares de Maria i heu anat a una reunió que segurament acabarà tard. Maria aprofita per a enrotllar-se amb Carles però arribeu abans d'hora i...
9. La directora del col·legi us ha cridat i us ha explicat que la vostra menuda (5 anys) es tanca sovint en el lavabo amb un amic i juguen a tocar-se. Què feu?
10. En el calaix de la vostra filla Carla, de 14 anys, n'hi havia una caixa de preservatius amagats entre la roba interior. La setmana passada era plena i ara és mig buida. Què feu?
11. En el calaix del vostre fill Carles, de 14 anys, n'hi havia una caixa de preservatius amagats entre la roba interior. La setmana passada era plena i ara és mig buida. Què feu?
12. Norbert és molt amic del vostre Joan (12 anys) i s'ha quedat a dormir aquest cap de setmana. Divendres a la nit, ja tard, sentiu uns sorolls estranys. Entreu a l'habitació i els pilleu masturbant-se mentre miren una pel·lícula pornogràfica. Què feu?
13. La Teresa, la vostra alumneteta d'infantil, es passa el temps tocant-se la vulva a classe; sovint es posa roja con un titot i no sabeu què fer.
14. La Mireia ve corrent a dir-vos que el Pau i la Laia estan al lavabo amb els pantalons abaixats i fent "porcades".
15. El Pau es passa el dia tocant el cul a les xiquetes de la seua classe. Ets la seua mestra i dues nenes han vingut a queixar-se.

Qüestions:

1. Hi ha moltes diferències entre la manera de reaccionar que creus que tindrien els teus

pares i la teua? Per què creus que passa això?

2. Creus que hi ha diferències en l'educació sexual que es dona a xics i a xiques, xicotets i adolescents? Si és així, explica-les i intenta esbrinar per què creus que passa?
3. Penses que els iaies tenen sexualitat? I els xiquets menudets? A partir de quina edat?

2.3. La sexualitat al llarg de la vida

Temes: la sexualitat en totes les etapes de la vida

Desenvolupament: Llig el text, comenta'l i respon a les qüestions

Úter

S'han detectat ereccions dins de l'úter i als pocs minuts del part i lubricació vaginal i erecció del clítoris en xiquetes acabades de nàixer.

0-2 anys

El primer any, la sexualitat del bebè se centra en els contactes amb els pares a través de carícies i abraçades. L'excitació que experimenten mitjançant múltiples focus de sensació física es tradueix de vegades en respostes sexuals (ereccions, lubricació). També són freqüents les manifestacions de plaer amb el tocament dels genitals.

2-4 anys

Tenen gran curiositat pel seu cos. Coneixen bé el gaudi sensual que els produeix l'estimulació genital. Cap als 2-3 anys ja es classifiquen com a xic o com a xica. Als 3 anys saben què és de xics i què és de xiques, però fins els 5 encara creuen que es pot canviar de sexe si es canvia allò extern, per exemple els vestits.

4-6 anys

Es consolida el coneixement de les diferències anatòmiques entre els sexes. Comencen els jocs sexuals sobre el propi cos o amb altres xiquets, seguint les pautes observades en els adults. Han après a jugar segons les regles dels adults i n'han interioritzat la moral; però en la intimitat tenen una considerable gamma d'activitats realitzades amb consciència del plaer eròtic que impliquem: masturbació, jocs sexuals hetero o homosexuals, activitats amb objectes, etc.

Qüestions:

1. Tria una de les edats anterior i dibuixa en una o dues vinyetes una situació que exemplifiqui com es viu la sexualitat en aqueixa etapa.
2. Continua explicant com creus que serà la sexualitat en les edats següents fins a la vellesa.

2.4. La sexualitat al carrer: el vocabulari sexual

Temes: l'argot de la sexualitat. El vocabulari culte.

Desenvolupament: Recolliu el vocabulari sexual vulgar que s'utilitza al carrer o amb els amics. Per grups, escriviu les paraules cultes i vulgars en els apartats de més avall, tot distingint en tots els casos entre paraules que fan referència als homes, a les dones i a tots dos:

- a. Parts sexuals (per exemple: *mamelles, xufa*, etc.)
- b. Actes durant les relacions sexuals (ex.: *follar, xuplar-la*, etc.)
- c. Qualificatius a les persones en relació a la sexualitat (ex. *maricó, cabrona*, etc.)
- d. Expressions amb parts o activitats sexuals del cos (ex. *vés-te'n a prendre pel cul, que et follen*, etc.)
- e. Recolliu també acudits i pintades dels serveis o altres llocs on en trobeu.

Qüestions:

1. Quines són les parts considerades sexuals? Són masculines o femenines?
2. A quins actes sexuals fa referència la major part del vocabulari?
3. Marca els qualificatius negatius o que serveixen per a insultar, humiliar o rebaixar l'altre. Pertanyen a homes o a dones? Què es considera positiu i negatiu en l'home? I en la dona?
4. Escriu les paraules formals per a designar tot el vocabulari que has trobat.
5. Quan usem el llenguatge popular i quan el culte? Per què? Per què creus que s'utilitzen tantes paraules populars en el camp de la sexualitat?
6. Com explicaries què és la sexualitat segons aquestes paraules? Les expressions en donen una visió positiva? Hi ha diferències entre les expressions masculines i les femenines?
7. Elaboreu un mural amb tots els conceptes trobats, utilitzeu tot tipus de recursos gràfics (majúscules, minúscules, dibuixos, icones, colors, etc.) per ressaltar allò més important.

2.5. El petting

Temes: sexualitat no coital

Desenvolupament. Llig el text següent i respon a les qüestions

“*Petting* és una expressió nord-americana que ve del verb *to pet*, que vol dir «amanyagar, acariciar». Però *petting* vol dir alguna cosa més que acariciar: designa una mena de joc amorós en el qual tot, llevat del coït, és permès. El fet que no s'arribe al coït és una frontera, un límit que els mateixos protagonistes s'han marcat. Encara que sobretot es faça servir per evitar un embaràs no desitjat, hi ha xiques que s'estimen més el *petting* per conservar l'himen. Això és molt estès en alguns països, especialment als Estats Units. En certa mesura, de *petting* n'hi ha en tota relació eròtica. Del primer bes es passa a un pròleg refinat abans d'arribar al coït. Parlem de *petting* en sentit estricte si s'arriba a una satisfacció completa. Limitar-se al *petting* és, al contrari, més sensat quan es vol fer l'amor però no es volen tenir fills i no es pot o no es disposa de mètodes contraceptius (...). Això pot tenir altres avantatges en relació amb el coït. S'aprenen més de pressa les reaccions sexuals de l'altre, perquè s'està obligat a prestar-hi més atenció. Igual que amb el coït, amb el *petting* es busca la satisfacció sexual de tots dos (...) El *petting* no s'aprèn, sinó que es practica progressivament. Es fa un bes, s'acaricia i, gradualment, es passa a tocar-se sota la roba, fins que un/a es torna més valent/a i decidit/da; els participants es despullen més o menys mútuament i amb les mans comencen de buscar les parts sexuals de l'altre. Un dia, un dels dos té un orgasme i amb això n'hi pot haver prou per un quant temps. Però, a poc a poc, sorgeix o ha de sorgir el desig que l'altre també tinga l'orgasme».”

Información sexual para jóvenes, de B. Claesson dins P. Font (1991)

Qüestions:

1. Què és el *petting*? És un tipus de relació exclusiva dels adolescents? Per què?
2. Quins avantatges té respecte d'altres pràctiques com el coït?
3. Les relacions dels adults es basen sempre en el coït? Per què?

2.6. Fiesta Pet en Física o química

Temes: sexualitat no coital; pressions.

Desenvolupament. Respon a les qüestions:

1. Busca en youtube la Festa Pet que s'organitza en la sèrie Física o química i comenta el que passa.
2. Tot el món ho passa bé a la festa? Qui no ho passa bé? Per què?
3. Explica les situacions o es pressiona per a tindre relacions sexuals. Què et sembla? Com hauries actuat tu?
4. Comenta el diàleg que apareix en el post [Amor y preservativo](#) de karíci.es entre Cabano i Paula. Reproduesc el diàleg:

A Paula le gusta Cabano, están en una fiesta que ha montado él en su casa (una fiesta Pet, de *petting*, dónde la consigna es hacerlo todo menos la penetración), y Paula se ha marcado un bailecito morbosito con su amiga Cova para que Cabano, uno de los chicos más solicitado del instituto, se fije en ella. La escena muestra cuando están enrollándose:

Cabano - *Joder tía, que subidón con las pastis, ¿eh?*

Paula - *Sí...*

Cabano - *Te estás portando de puta madre ¿Me la comes un rato?*

Paula - *¿Tienes preservativos?*

Cabano - *¿Para esto?, ¡tú flipas!; ¿qué quieres, comer goma?*

Paula - *Es que... no sé...*

Cabano - *Joder tía, con lo enrollada que parecías con Cova. ¡Dime que no estoy perdiendo el tiempo contigo! ¡Venga!*

Paula - *Pero... ¿yo te gusto?*

Cabano - *¡Mucho!*

(“Sólo es sexo”, *Física o Química 1x2*)

Tema 3: La cultura

3.1. L'educació en altres cultures

Temes: la regulació cultural de la sexualitat

Desenvolupament: llegiu els textos i contesteu les qüestions.

En una societat que no mirara malament el sexe

En un estudi de setanta-sis societats diferents de la nostra, trobem que en més del seixanta per cent d'aquestes les activitats homosexuals són considerades normals i acceptades socialment.

En algunes societats, els **homes homosexuals** són considerats per la comunitat poderosos bruixots, tenen una posició de poder i un prestigi considerable, perquè la comunitat considera que han estat transformats per un poder sobrenatural. Poden convertir-se en *esposa* d'un altre home, el qual pot tenir una altra esposa dona, al mateix temps que el bruixot pot mantenir una amant femenina (*xukxees* de Sibèria). [...]

En unes poques societats, les pràctiques homosexuals són realitzades per la totalitat dels homes. Així, entre els *siwans* d'Àfrica tots els homes, adults i joves, es diverteixen amb el coit anal. Els homes que no entren en aquestes activitats són considerats *estranyos*. Els homes importants deixen els seus fills els uns als altres i comenten les seues conquestes masculines tan obertament com les femenines. S'hi considera completament normal que igual els casats com els solters tinguen activitats homosexuals i heterosexuales.

Tots els solters *keraki* de Nova Guinea practiquen el coit anal. Durant els rituals d'iniciació a la vida adulta, els joves són sodomitzats pels adults, els quals consideren necessària aquesta pràctica per a enfortir-los. Durant un any faran el paper passiu en la relació, després passaran tot el temps de solters en el paper actiu amb els joves iniciats. Aquestes pràctiques, encara que es consideren normals i són plenament acceptades, es mantenen en secret de les dones. Els *kiwai* tenen costums molt semblants als dels *keraki*.

En altres societats no és tan freqüent el coit anal. Les activitats homosexuals es limiten a la masturbació mútua. Entre els indis *crow*, per exemple, són bastant sovintejats els contactes bucogenitals. [...]

[...]

A l'estudi de 76 societats que em serveix de referència, només s'ha obtingut informació de l'existència de **lesbianisme** en disset pobles. Així, entre les *aranda* d'Austràlia és habitual acaronar-se el clítoris mútuament. Pràctiques de lesbianisme es donen també entre les dones *aymara*, *azande*, *chiricahues*, *chuckee*, *crow*, *dahomeianes*, *haitianes*, *manus*, *mbumdu*, *nama*, *ojibwa*, *quinault*, *samoanes*, *sanpoil*, *tswana* i *yuma*. Tanmateix, la situació de subordinació de les dones comporta que aquestes pràctiques no tinguen la mateixa consideració social, de prestigi, que tenen les dels homes en algunes societats que he comentat.

Xambó, Rafa: *Sexualitat provisional*, El Grill, 1988, (pàg.139-142)

Qüestions:

1. Com es considera l'homosexualitat en la majoria de cultures que cita Xambó?
2. Es tracta igual l'homosexualitat femenina que la masculina? Per què creus que passa?
3. Escenifiqueu una discussió entre un *Keraki* i una persona de la nostra cultura sobre les pràctiques sexuals considerades normals.

La sexualitat a la infantesa i a l'adolescència

Pel que fa al tractament que donen els adults al comportament sexual de la infància i la joventut, cal primerament distingir tres tipus de societats. Així, hi haurà societats restrictives en les quals els adults prohibeixen qualsevol manifestació de la sexualitat infantil i juvenil -de tota manera, convé tenir present que sempre hi ha una considerable distància entre les pautes del codi moral acceptat i el comportament sexual real. Els càstigs són el recurs més utilitzat per a mantenir les restriccions, quan el comportament, malgrat les advertències en el sentit d'allò que no s'ha de fer, vulnera les normes imperants.

[...]

No hi ha una frontera clara entre les societats restrictives i les semirestrictives. En totes dues persisteix una concepció negativa de l'expressió sexual entre la joventut. L'únic element per a considerar una societat com a restrictiva o semirestrictiva és l'actitud més o menys dura en els càstigs per als qui no observen les normes de comportament. És a dir, les societats semirestrictives, malgrat les prohibicions, són més suaus amb els transgressors. En aquestes societats es pot ignorar la llei sempre que es faça amb discreció. [...]

La majoria de societats estudiades, diferents a la nostra, es comporten d'una manera tolerant cap a les manifestacions sexuals durant el període d'infantesa i joventut. Per això se les denomina societats permissives.

Xiquetes i xiquets, xics i xiques, poden expressar lliurement la seua sexualitat, integrar-la en els jocs infantils i juvenils, imitar el comportament sexual dels adults.

Acaronar-se els genitals forma part dels moviments exploratoris de les mans amb els quals els infants comencen a conèixer el propi cos. Si els adults no hi posen impediments, les carícies es convertiran en una pràctica ocasional. Quan començarà a caminar i relacionar-se amb altres, aquestes carícies amb altres personetes del mateix sexe o de l'altre seran una forma més de jugar.

Entre els *pukapukans* de Polinèsia, xics i xiques es masturben de manera lliure i oberta en públic. [...] A Tikòpia, xiquets i xiquetes s'acaricien els genitals amb les mans sense ser castigats per aquest comportament.

La majoria de les societats tolerants també permeten a xiquetes i xiquets que observen la conducta sexual dels adults i que participen en les discussions sobre qüestions sexuals. Els *aloresos*, per exemple, a l'edat de cinc anys ja estan informats de tots els detalls de la reproducció humana.

Els *chewa* d'Àfrica creuen que, si els xiquets no comencen prompte a exercitar-se sexualment, mai no seran capaços de tenir fills. Així, amb l'absoluta aprovació dels pares, construeixen petites cabanes a una certa distància de l'aldea i juguen a ser marit i muller. Hi ha intercanvis periòdics de parelles fins que, ben entrada l'adolescència, contrauen matrimoni.

Entre els *ifugaos* de Filipines és habitual que cada xiquet dorma amb una xiqueta cada nit. L'únic control a la llibertat sexual és el que imposen les mateixes xiquetes. Així, és habitual que una xiqueta es negue a gitar-se moltes vegades amb el mateix xiquet, si ella no es troba preparada per al matrimoni. Els pares animen els fills perquè comencen prompte les activitats sexuals i, fins i tot, un pare pot avergonyir el seu fill si no es mostra ben disposat per a l'activitat sexual. Si es produeix l'embaràs, algun dels amants de la xica s'hi haurà de casar.

Els joves *trobiandencs* poden retirar-se a la selva, a la cabana dels solters, o a qualsevol altre lloc adequat, i donar-s'hi a jocs sexuals prolongats amb plena aprovació dels pares. No es consuma cap matrimoni en aquesta societat sense un llarg període d'intimitat sexual en el qual són posades a prova la sinceritat de l'afecte i la compatibilitat sexual. [...]

Rafa Xambó. Op. Cit.

Qüestions:

1. Quants tipus de societats distingeix l'autor? Explica com es veu la sexualitat infantil i juvenil en cada tipus de societat.

2. De quin tipus és la nostra societat? Argumenta-ho amb exemples.
3. T'agrada com és la nostra societat o preferiries que fóra més permissiva? Explica per què.
4. Quines pràctiques et semblen bé i quines malament de les societats permissives. Per què?
5. Imagina que t'han convidat a un poble, lluny del teu país i de la teua cultura, on tot el món va despullat. Què faries? Dibuixa't o descriu-te en el poble junt als seus habitants. [Altable¹, 2000]

3.2. El no plaer en altres cultures

Temes: l'ablació del clítoris.

Desenvolupament: llig el text i contesta a les qüestions

Vaig sentir el so que feia aquell full. És com si t'amputaren un braç

Waris significa flor del desert. Waris Dirie, 31 anys, model somalí, considerada com una de les dones més belles del planeta, és ambaixadora especial de les Nacions Unides en la campanya contra la mutilació genital femenina, una terrible experiència que va sofrir als cinc anys. La curandera que la va intervenir va acabar amb la vida de la seua germana i la de dues de les seues cosines.

Dirie és una de les poques dones famoses que ha relatat sense embuts ni complexos el que va ser per a ella l'extirpació clítoris: 'no hi ha forma humana d'explicar el que sento. És com si algú et llessara la cuixa o t'amputara un braç, excepte que aqueixa és la part més sensible del teu cos. Vaig sentir el so que feia aquell full mentre es movia d'un costat a l'altre tallant-me la pell. Quan ho recorde, la veritat és que no puc creure que em passara a mi. És com si estiguera parlant de quelcom que li ha succeït a una altra persona.

Als 12 anys son pare, un nòmada, va voler vendre-la a un mercader per un grapat de camells. La xiqueta va fugir amb l'ajuda de sa mare i va aconseguir arribar fins a la casa d'uns familiars a Mogadiscio (Somàlia). D'allí va saltar a Londres on un fotògraf de modes la va descobrir enfundada en un uniforme de la cadena McDonald's.

La fama i els diners no li han esborrat de la seua ment la mutilació a què va ser sotmesa, a pesar que va intentar una reconstrucció quirúrgica a la capital del Regne Unit. Waris Dirie, autora del llibre *Flor del desert*, traduït a 14 idiomes, a Espanya editat per Planeta, reconeix que 'va fugir del sexe durant anys fins que va aconseguir formar una família amb un músic de jazz. [...]’ *El País*, 6 de maig de 2001

Qüestions:

1. Quina raó creus que hi ha per a practicar aquests càstigs ? N'havies sentit parlar?
2. Què pensen, els que realitzen aquestes pràctiques o les recolzen, sobre el plaer de les dones?
3. Quin lloc ocupen les dones en les societats on es produeixen les mutilacions? Passa el mateix amb els homes?
4. Què pensa la nostra religió del plaer? I de les dones? Compara-ho amb les cultures anteriors.
5. Quan a una dona se li diu “puta” perquè és massa activa sexualment, què significa? Té alguna cosa a veure amb la negació del plaer de què es parlava abans?

¹ Charo Altable: *Educación sentimental y erótica para adolescentes*. Miño y Dávila editores, Madrid, 2000

3.3. L'ocultació de la sexualitat

Temes: l'educació sexual: retalls

Desenvolupament: llig el text i contesta a les qüestions

“Fa molts anys hi havia un castell enclavat en una vall tan rica que sempre estava plena de margalides blanques. En qualsevol època de l'any les cases de la gent lluien plenes de gerros amb flors; les dones i els homes, els xiquets i les xiquetes, grans i menuts, es feien collars o se les enganxaven a la roba. Al rei, però, li agradava tenir cura del seu propi jardí de margalides: les tenia plantades en arrencats cavallons, mai les collia per gaudir-ne dins de palau i no deixava que ningú, ni el fill ni la filla estimada, tocaren ni una sola de les flors que cultivava. Un dia, el rei va decidir que era l'hora que els fills es casaren i va voler regalar una margalida a cada un perquè la portaren a les parelles elegides. Els dos es van sorprendre, perquè malgrat que el camp n'estava ple i d'amagat haurien pogut llevar-li'n al pare sense que se n'adonara, mai havien tingut a les mans cap margalida. Així és que els dos fills del rei se n'anaren corrent ben contents a ensenyar el present. El xic, com que no podia muntar a cavall amb la flor a la mà, se la va posar en una butxaca, però de camí va trobar uns amics i va estar una estona jugant amb ells; quan per fi arribà per regalar-la a la xica que estimava, la flor estava tota desfeta. La germana, en canvi, se n'havia anat passejant, però a cada pas arrencava un pètal de la margalida mentre preguntava: m'estima... o no m'estima..., m'estima... o no m'estima... I quan va arribar al costat del xic amat i volgué donar-li la margalida, ja no li quedava flor.”

Qüestions:

1. Per què creus que el rei no deixava que els fills tocaren les seues flors?
2. Per què els fills del rei fan malbé la flor que els regala son pare?
3. Què creus que representa la flor?

3.4. Les retallades a la sexualitat

Temes: la regulació y el control social de la sexualitat

Desenvolupament: llig el text següent i respon a les qüestions

“La nostra cultura, en els moments més repressius, ha arribat a plantejar i a donar una interpretació de la sexualitat en què aquesta quedava reduïda a:

La procreació. Tota activitat no orientada a la procreació és inadequada. L'anticoncepció, a excepció de l'abstinència, es considera antinatural.

La genitalitat. Les activitats sexuals no coitals són considerades activitats menors o preliminars, és a dir, una preparació per al coit.

Els barons. Les dones no tenen o no han de tindre desigs sexuals, no han de sentir plaer, etc.

Els adults. Els xiquets no tenen o no han de tindre interessos sexuals i els ancians no han d'estar motivats per la sexualitat.

Les persones “normals”. Els minusvàlids físics i psíquics no han de permetre's conductes sexuals, entre moltes altres coses perquè no es considera adequat que procreen.

L'heterosexualitat. L'homosexualitat és considerada una conducta desviada i les pràctiques que s'hi associen, com la penetració anal, es consideren degradants.

El matrimoni o la parella. Les relacions prematrimonials i de les persones que no estigueren casades són considerades il·legítimes i són objecte de discriminació legal.

Fèlix López: *La vida sexual del adolescente*. EVD, 1999

Qüestions:

1. Quin d'ells creus que és el retall més fort i més influent en la nostra societat? I el que menys? Argumenta-ho.
2. Reflexiona sobre quin d'aquests retalls ha pogut influir més en la teua forma d'entendre la sexualitat.
3. Creus que podem fer alguna cosa per superar-los? Què?

Tema 4: El cos

4.1. La salut dels xics

Temes: salut i masculinitat

Qüestions:

1. Quina relació tenen les xiques amb el seu cos? I amb els genitals? I els xics?
2. Quin tipus de missatges reben els xics i les xiques sobre el seu cos i els seus genitals de l'entorn (amics, família, mitjans de comunicació...)? Quina consideració social tenen els genitals d'uns i de les altres?
3. Feu un dibuix esquemàtic dels genitals masculins i femenins. És difícil?
4. Es perceben els genitals masculins com a problemàtics? I els femenins? Havies llegit les recomanacions següents?

Autoexamen testicular

Usted debería familiarizarse con la forma que tienen sus testículos normalmente y cómo los siente al tacto. De este modo, tendrá más probabilidades de advertir cualquier cambio.

El mejor momento para un autoexamen de testículos es después de hacerse una ducha o baño con agua caliente, cuando el tejido del escroto está relajado y cuelga con más flacidez.

1. Mueva el pene hacia un costado para mirarse los testículos en el espejo. Fíjese para detectar la presencia de hinchazón o nódulos. Asegúrese de que cada testículo tenga aproximadamente el mismo tamaño que el otro. Es normal que uno sea levemente más grande que el otro.

2. Sostenga el testículo poniendo los dedos índice y medio por debajo y el pulgar por encima. Generalmente, el testículo tiene forma oval, y es suave y firme.

- Revítese para detectar si tiene nódulos moviendo el testículo suavemente entre el pulgar y los dedos. Verifique si hay algún cambio en el tamaño o la forma, o si lo siente diferente al tacto.
- Revise el epidídimo: conducto blando y espiralado donde madura el esperma y que se extiende por encima y detrás de cada testículo. Es posible que tenga una textura más nodular que el testículo.
- Palpe el conducto denominado conducto deferente que sale del epidídimo y tiene forma de spaghetti. Debería tener la textura de un cordón suave.

Si conoce bien la textura de todas estas partes, tendrá más probabilidades de no confundirlas con nódulos cancerosos.

3. Repita el examen en el otro testículo.

Els problemes de salut propis dels barons

Té 53 anys, és funcionari i no recorda quan va ser l'última vegada que es va fer una revisió mèdica. "Principalment per por a l'exploració", afirma. Com ell pensen molts altres espanyols que es mostren reticents a visitar la consulta de l'uròleg, malgrat que els especialistes recomanen acudir-hi a partir dels 50. "La por a l'exploració és un mite, però també una realitat, en especial quan es tracta de revisar la pròstata", assegura l'uròleg Luis López-Fando, de l'Hospital Ramón y Cajal. "Ningú vol fer-se el tacte rectal. Però ja no

es revisa com abans, hem canviat i els uròlegs joves preferim el decúbit supí, de manera que el pacient et veu i s'afavoreix, a més, la relació metge-pacient”.

[...] Precisament el càncer de testicles és el més freqüent de l'adult jove. Cada any es produeixen de 3 a 6 nous casos per cada 100.000 hòmens. Si és detectat precoçment, pot ser una malaltia amb moltíssimes possibilitats de curació. “Per això és molt important ensenyar els xiquets i els joves a realitzar-se autoexploracions per a detectar aviat qualsevol anomalia, perquè pot haver-hi patologies benignes, però no sempre és així” apunta el doctor López-Fondo.

[...] Els experts diuen que un de cada sis hòmens serà diagnosticat de càncer de pròstata al llarg de la seua vida, però solament un de cada 32 morirà per aquesta malaltia. A Espanya hi ha una incidència d'uns 30 casos nous a l'any per cada 100.000 habitants, i s'estima que augmentarà un 50% en els propers 50 anys. En tractar-se d'una patologia que no presenta símptomes inicials, els uròlegs recomanen un diagnòstic precoç i insisteixen en la necessitat de realitzar controls mèdics rutinaris a partir dels 50 anys.

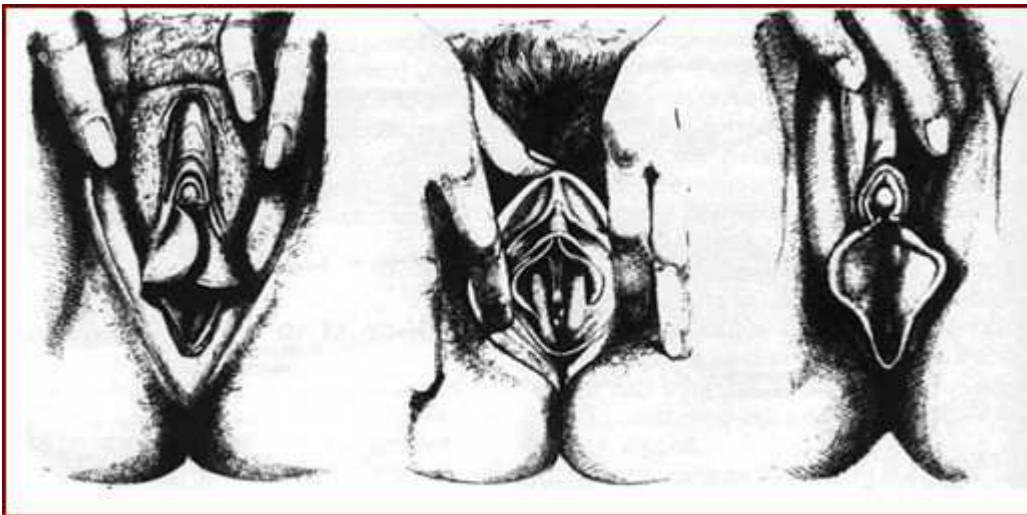
Revista Muface (desembre-febrer 2008-09)

4.2. Els genitals

Temes: la relació i el coneixement del propi cos i de les seues possibilitats erògenes

Qüestions:

1. Assenyala les parts del dibuix i comenta els textos.

Els genitals misteriosos

Fins al segle XVII, els genitals femenins no van rebre cap nom, i eren considerats com la part inversa del penis; és a dir, com si les dones tingueren un penis, però cap a dins.

Quan *van descobrir* el clítoris, van dir que era un penis atrofiat, i se'ls van desmuntar les teories: com podia ser que les dones tingueren un penis dins (la vagina) i un penis fora (el clítoris)? Molts estudis de l'època afirmaven que el clítoris era un òrgan superflu i patològic, és a dir, una malaltia.

En els segles XVIII, XIX i el principi del XX, apareixia terminologia sobre els genitals femenins, però quasi exclusivament de les parts que intervenien en la reproducció, no en el plaer. Va ser ben entrat el segle XX quan la ciència sexològica ja es va ocupar, per fi, de les qualitats erògenes, d'excitació i plaer, dels genitals externs femenins.

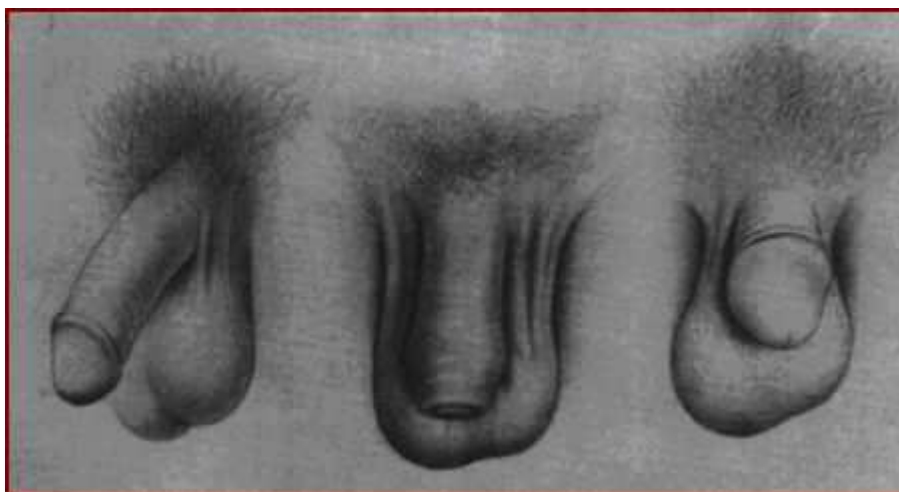
R. Sanchis i E. Senabre, *Què tinc ací davall?*, Bullent

Constitueix una singularitat anatòmica d'excepció, ja que és l'únic òrgan de l'aparell genital de la dona o del baró amb una única funció coneguda: concentrar i acumular sensacions sexuals i plaer eròtic.

Sovint es considera el clítoris com un penis en xicotet, però aquesta és una apreciació discriminatòria per a la dona i a més errònia. El clítoris no posseeix funció reproductora ni urinària, i, normalment, quan se l'estimula, no s'allarga com el penis, encara que el flux de sang el fa més gran. No obstant això, des del punt de vista embriològic, el clítoris i el penis deriven dels mateixos teixits.

Màsters, Johson i Kolodny, (1995): Enciclopèdia *de la sexualitat*, Vol. 1.

2. Assenyala les parts del dibuix i comenta el text.

L'erotisme masculí ocult

Segons les meues investigacions, la quarta part dels hòmens inclou alguna vegada la penetració anal en la seua masturbació, i una altra quarta part empra alguna vegada l'estimulació anal externa. Com diu un home: "De vegades introduesc un o dos dits de la mà esquerra en el recte i els menege dins mentre m'acarone el penis amb la mà dreta. Moc els dits cap a la part de davant del cos, perquè és on més plaer sent. L'orgasme, brutal i intens, se centra en la part del meu cos on es mouen els dits. [...]".

Pocs hòmens es deixen penetrar per una dona durant el sexe. La penetració i l'estimulació anal són un aspecte important al qual la literatura de la investigació sexual quasi no presta atenció. I en canvi, és una possibilitat que tenen els hòmens de tenir una experiència totalment distinta, com descriu el següent home: "Mai havia entès vertaderament com era possible que una dona deixara que l'home la penetrara fins que em penetraren a mi. Em va agradar la sensació. És una experiència i una sensació que la majoria d'hòmens no tenen mai. Ser penetrat és molt distint a penetrar. I ara comprenc que també serveix per als aspectes no sexuals de la vida. Deixar que algú entre en la teua vida, el teu cor, els teus membres i desigs, és una qualitat que les dones tenen molt més desenvolupada. La meua por a deixar entrar és com una por a l'amor".

Alguns hòmens frueixen quan una dona els penetra l'anus amb el dit: "Quan la meua xica em fa una fel·lació o està damunt de mi durant el coit, em posa el dit en el recte, i fa moviments giratoris. Em torna boig. Mai pensí que ho contaria [...] "

"És un acte que implica al meu cos i que permet a molt pocs. És la meua forma de mostrar confiança total i unitat amb l'amant, i una ocasió de fruir la sensació de passivitat total i el que la societat anomena feminitat. És aqueixa sensació de virilitat i de feminitat combinada, el que em fa sentir-me complet."

Segons les meues investigacions, la majoria dels hòmens no volen que els penetren, ni físicament ni emocional; tanmateix, sí que volen. Igual que en l'amor i el matrimoni, els hòmens creuen que seran més feliços si dominen la relació, si la controlen, en lloc d'arriscar-se a tenir una relació més

equitativa, de donar i rebre. En el sexe tradicional, els hòmens diuen que volen penetrar a l'altra persona, empenyar, estar al comandament i decidir que l'objectiu del sexe és el seu orgasme; però al mateix temps desitgen el contrari, perdre el control, deixar-se dominar per l'altra persona. Controlar, siga en el sexe o en una relació, és avorrit a llarg termini. La majoria dels hòmens desitgen un contacte més íntim, sentir més, i no solament dominar, sinó ser penetrats i dominats. Quants es permeten intentar-ho?

Shere Hite. *EPS*. 17.08.02

3. Creus que hi ha diferències entre el coneixement dels genitals masculins i els femenins?
4. La pròstata, normalment descrita com una part de l'aparell urinari masculí, és en realitat un òrgan sexual i una font important de plaer perquè està recorreguda per multitud de vasos sanguinis i de terminacions nervioses. I la manera d'accedir-hi és a través de la penetració anal. Havíeu sentit parlar d'aquest punt P masculí?
5. Consideres que l'erotisme masculí està desenvolupat?

4.3. Plaer i coitocentrisme

Temes: coitocentrisme.

Qüestions:

1. Comenta els textos. Relaciona el que s'explica amb l'escena de la primera relació coital entre Ruth i Gorka en *Física o química*:

“En cuanto a la sexualidad, las chicas se inician muy temprano y con mucho desconocimiento, casi tanto como tuvieron sus abuelas la noche de bodas. La única y enorme diferencia es que ellas han visto numerosas veces los órganos genitales masculinos y femeninos y la mecánica de acoplamiento de los mismos, así como las escenas de cama de películas y teleseries, que les muestran las posturas y unos grititos femeninos que se supone salen del mismo sexo, como si se tocara un resorte. Todo ello visto sin experiencia de vida es fácil interpretarlo como automático, como universal, como algo en lo que las personas no intervenimos con nuestra mente sexual y nuestro cuerpo sensual, simplemente ocurre a todo el mundo que <lo haga>. El sexo y la relación sexual propiamente dicha, se figura e imagina, casi en exclusiva, como **genitalidad heterosexual rápida y placentera**.

Ahora se sabe que la insatisfacción sexual de la gente joven es muy alta y la de las chicas dobla a la de los chicos. Es una pena que en un tiempo en que las chicas podrían tener relaciones sexuales con bastante libertad y bastante poco control adulto, no puedan a un tiempo disfrutar de una satisfacción proveniente del conocimiento del propio cuerpo y del propio deseo. Los intercambios heterosexuales, esporádicos y continuados, están aún plagados de deseos y exigencias masculinas urgentes que exigen la penetración como casi única fuente de placer. Algunas adolescentes comentan que no se enteran, que no les gusta, que no saben lo que les gustaría, que lo hacen porque ellos insisten y amenazan con irse con otras, llamándolas estrechas.

Casi ninguna tiene <permiso> para disfrutar de su cuerpo, de su vida, de ella misma, antes de intercambiar o de compartir con los varones de sus sueños estas maravillas propias. La mayoría de las chicas que logra obtener satisfacción en sus relaciones heterosexuales lo logra muchos años más tarde de su primera vez. Mientras tanto controlan mal sus sensaciones e identifican y expresan con dificultad sus deseos y apetencias. No se consigue definir y legitimar una sexualidad mujeril propia y no centrada en el falo como falo único del deseo y del placer compartido.

Las pocas que escapan de esa especie de pasividad son todavía calificadas como garras, zorras, putas, etc. Las chicas que manifiestan su deseo sexual son duramente criticadas y bastante temidas por los propios varones. Ellos aún mantienen interiorizado el mandato patriarcal de tener la iniciativa y de poder convertir vírgenes en mujeres, enseñándoles los placeres de la vida.

[...] Lo que sí es frecuente es que las chicas sigan teniendo fantasías de amor romántico con príncipes azules enfundados en cueros, disfrazados de motoristas musculosos, como el máximo de sus pretensiones. <Por amor> serían y serán capaces de posponer gran parte de sus proyectos.”

Elena Simón. Op. cit.

4.4. Desitjos i masculinitats

Temes: el desig masculí; masculinitat i rendiment

Desenvolupament. Comenta els textos:

Deseo e impulso sexual

[...] Cuando se usa la expresión “el deseo”, se sigue asociando con impulso sexual y se establece inmediatamente una equivalencia con la sexualidad masculina. Como entonces, poco o nada hay sobre las mujeres, y siguiendo a Aristóteles, se sigue pensando: «la hembra en tanto hembra, es un elemento pasivo y el macho en tanto macho, un elemento activo». Desde entonces se considera que las mujeres no poseen un impulso sexual propiamente dicho y que sus sentimientos sexuales son de carácter más difuso y sutil. El impulso masculino, en cambio, siempre se ha descrito de manera explícita y con adjetivos reservados para describir los fuegos artificiales del final de las ferias y verbenas. Es explosivo y se le compara con una bomba de relojería con una mecha muy corta, con un fuego incontrolable o con el disparo de un cartucho de dinamita. Además se piensa que es un instinto autónomo que escapa al autocontrol y está siempre impulsado hacia la búsqueda de una descarga.

[...] Para los psicólogos de aquella época (mediados del siglo XX), el deseo es algo tan arrollador que dirige las acciones del hombre, se sitúa fuera del alcance de su control y requiere siempre un objeto adecuado para su satisfacción. Bajo la forma de objeto queda definido el papel de la mujer.

No todos pensaban así. Kinsey fue uno de los primeros sexólogos que vio en el deseo sexual una conducta aprendida y no un instinto incontrolable. [...] Para Kinsey las primeras vivencias definitivas del impulso sexual aprendido y plenamente desarrollado tienen lugar en la adolescencia, época en la cual es más breve el lapso que separa la estimulación sexual de la respuesta. A partir de los mitos culturales, los chicos aprenden muy pronto que: 1) ese impulso debe ser satisfecho, puesto que es imposible refrenarlo, y 2) tienen el derecho implícito a utilizar a las chicas y mujeres como objeto para su satisfacción. Con este aprendizaje, después, a medida que se van haciendo hombres y comienzan a experimentar con su sexualidad, libres de trabas y responsabilidades, van integrando ese modo de conducta que se convertirá, sin modificaciones, en la base del poder sexual masculino adulto.

También Masters y Johnson, como resultado de sus estudios sobre la eyaculación precoz, sugirieron que ese impulso aparentemente incontrolable es, de hecho, algo aprendido.

El deseo sexual aprendido del joven adolescente, impulsivo e incontrolable, se convierte para muchos hombres en la pauta de su comportamiento sexual adulto, con una sexualidad que no ha evolucionado más allá de las formas desarrolladas a los 12, 13, 14 años, lo que constituye un caso de *desarrollo sexual interrumpido o retardado*. [...]

Las ideas generales sobre el deseo o el impulso sexual masculino han variado poco y se mantienen vigentes en la actualidad. Mientras que los chicos adolescentes adquieren la noción de su poder a través de la experiencia social de su impulso sexual, las chicas aprenden que el poder sexual tiene su sede en el hombre. La importancia que se concede al impulso sexual masculino en la socialización, tanto de las chicas como de los chicos, hace de la entrada en la adolescencia la primera fase de la identificación masculina en la vida.

Aunque las niñas pueden descubrir que se valora más a los hombres —lo que éstos hacen, piensan, son— que a las mujeres, para la mayoría de ellas la primera experiencia dramática la tendrán en la adolescencia, cuando tienen que aprender y hacerse responsables del impulso aparentemente incontrolable de los chicos. Cuando la chica empieza a tener conciencia de sus propios sentimientos sexuales, cada vez más intensos, aprende a interpretarlos, fundamentalmente, en el contexto del deseo sexual de los chicos. Bajo los dictados de la norma que impone la heterosexualidad obligatoria, la chica da la espalda a la que hasta entonces había sido su relación preferente hacia sus amigas. Con ello, la propia identidad personal de la chica pasa a ocupar un lugar secundario y se inicia así la identificación masculina. [...]

Con el sudor de la frente

En el extremo opuesto, en la actualidad, otros hombres han aprendido a “preocuparse” porque sus parejas tengan un orgasmo y son críticos consigo mismo si la respuesta de su pareja no es satisfactoria. Pero, incluso, en estos casos también vuelven a aparecer los conocidos temas del poder y los resultados:

«Mientras antes los hombres se mostraban indiferentes a los orgasmos femeninos, ahora muchos manifiestan un empeño excesivo en conseguirlos. Para algunos, el hecho de que su pareja no llegue al orgasmo constituye una afrenta a su masculinidad y son capaces de insistir durante toda la noche con la esperanza de generar el ardor de la pasión con, de nuevo, el sudor de su frente.» (Beyond the Male Myth. 1975)

Reaparece la equiparación de sexo y poder en una versión distinta, ahora bajo la exigencia de una respuesta completa de la mujer y sustituyéndose la relación mutua por la intimidación, explotación, egoísmo incontrolado y catarsis, según la tipología de Toch, que opina que los hombres propensos a este tipo de dominación «son personas que consideran que ellas mismas (y sus propias necesidades) son el único hecho socialmente relevante.»

Todo un hombre

[...] La actividad sexual masculina se relaciona con el papel genérico atribuido al hombre, que le obliga a comportarse “como un hombre” durante el coito y se configura en las siguientes creencias sexuales que sustentan la mayoría de los hombres:

1. Sus necesidades sexuales y su órgano sexual son simples, a diferencia de lo que les sucede a las mujeres.
2. La mayoría de los hombres están dispuestos, deseosos y preparados para todo el sexo que puedan conseguir.
3. Las experiencias sexuales de la mayoría de hombres se aproximan a un éxtasis explosivo.
4. El hombre se siente en la necesidad de enseñar y dirigir a su pareja hacia el placer y los orgasmos.
5. La proeza sexual es un asunto importante que requiere concentración y donde no hay lugar para la experimentación, el juego o lo imprevisible.
6. Las mujeres prefieren el coito, en especial el “fuerte”, a otro tipo de actividades sexuales.
7. Todo acto sexual realmente bueno y normal debe terminar con el coito.
8. Cualquier contacto físico estimulante por parte de la pareja, se interpreta como una invitación al coito.
9. Es responsabilidad del hombre satisfacer tanto a su pareja como a sí mismo.
10. Las proezas sexuales nunca son definitivas y necesitan ser reconocidas continuamente por la pareja.

Se deduce que el hombre necesita autoafirmar su virilidad mediante una erección, con lo que en él se confunde deseo con impulso y excitación sexual, capacidad de procrear, fuerza sexual y potencia. En este concepto de virilidad no hay lugar para la emoción, la comunicación, la experiencia del conjunto del cuerpo, el compromiso, los sentimientos acerca de otros cuerpos, ni el envejecimiento.

Nuevos hombres

En efecto, los hombres que han comenzado a cuestionarse los criterios de actuación que les enseñaron, señalan que la satisfacción sexual masculina no tiene que ir necesariamente ligada a la erección y puede ser, por el contrario, una sensación más difusa, sin sentir la necesidad de traducir su impulso sexual en acciones de ese poder. Son hombres que desean ser deseados y receptores del encuentro sexual. Quieren saber que otra persona desea realmente hacerles el amor. Saber que las mujeres también desean a los hombres, desean leerlos en su interior, conocerlos para desvestirlos y desnudarlos de su rictus de lucha continua y del papel de eterno cazador.

[...] Cuando la mujer abandona su papel pasivo, el hombre se libera de sentirse el único responsable del éxito en la relación sexual. Cuando ella percibe la unión en "igualdad", si alcanzan el éxito o el fracaso juntos, no habrá un único responsable. Cuanto más se valore una mujer como persona, tanto más eficaz será para establecer una relación de igualdad con el hombre. Ninguna mujer podrá emanciparse sexualmente, si antes no se ha emancipado a nivel personal. Y ningún hombre aceptará la iniciativa de la mujer de manera feliz, si antes no ha logrado reconocer a su pareja como una persona de su misma categoría.

José María Bedoya Bergua <http://vocesdehombres.wordpress.com/>

Tema 5: Els marginats de la identitat

5.1. La transsexualitat

Temes: transsexualitat.

Desenvolupament: Comentari del documental.

Documental: "Transexuales: rompiendo géneros"

El Hospital Carlos Haya de Málaga, dependiente de la Consejería de Salud de la Junta de Andalucía, es el único centro público del Estado Español que cuenta con una unidad de cirugía de reasignación de sexo. Por tanto, la sanidad andaluza es la única que cubre este tipo de operaciones por la Seguridad Social.

El Parlamento Andaluz aprobó en 1999 que este tipo de intervenciones fueran cubiertas por la Sanidad Pública. Desde entonces se han producido 111 operaciones sobre 95 pacientes, siendo más frecuentes las intervenciones de cambio de hombre a mujer y con edades comprendidas entre los 20 y los 30 años. La duración del proceso de transsexualización es larga, estimándose en una media de 4 años. Durante este tiempo, los transexuales siguen un protocolo que pasa por psicólogos y endocrinos, y que concluye con el tratamiento quirúrgico y sus posteriores revisiones.

Los transexuales de la Comunidad Valenciana, Extremadura y Castilla y León pueden ser derivados a Andalucía para ser intervenidos gratuitamente. En el resto de las comunidades, la única alternativa es acudir a clínicas privadas. Tan sólo la generalización de la gratuidad y la puesta en marcha de nuevas unidades evitará el éxodo de unas comunidades a otras y la discriminación entre territorios.

El precio de una operación de reasignación de sexo por la medicina privada oscila entre 12.000 y 25.000 euros. La ventaja está en que no existen listas de espera ni protocolos previos.

Las personas transexuales esperan que se les facilite la intervención de forma gratuita, pero piden también que se les dote de derechos: al cambio de nombre, a un trabajo digno, a estar informados, a no ser discriminadas... Línea 900 aborda la vida de varias de estas personas, sus sueños, sus frustraciones...

Transexuales: rompiendo géneros es un reportaje de Mamen Briz, Jordi Abusada y Roberto Monseco.

Línea 900 es un programa de la 2 de TVE dirigido por Jaume Codina, presentado por Xavier Muixí y producido por Alejandro Amillano.

5.2. La transsexualitat adolescent

Temes: la transsexualitat i la diversitat sexual.

Desenvolupament. Comenteu l'article:

REPORTAJE: Cambio de sexo en menores La transexualidad adolescente ya no es tabú

Holanda y España reciben pacientes a partir de seis años **Isabel Ferrer**- La Haya - 29/09/2008

¿Cómo reaccionaría usted si le obligaran a vivir como un hombre cuando se siente mujer. O viceversa? Hay una película estadounidense de 1999 *Los chicos no lloran*, en la que una muchacha se hace pasar por un varón. Basada en hechos reales, acaba de forma trágica cuando unos amigos reclaman haber sido engañados por una figura transexual. Su caso es extremo, pero la cinta ilustra una sensación que puede experimentarse a cualquier edad, como lo demuestra el hecho de que los especialistas reciban pacientes cada vez más jóvenes; hasta de 6 años.

La explicación a la aparente precocidad de los menores que se sienten en un cuerpo ajeno es doble. Por un lado, y aunque el Catálogo de Enfermedades Mentales sigue incluyendo en España a los transexuales, las confusiones sobre su condición son cada vez menores. El aumento de la información ilustraría el otro apartado, con un punto de inflexión, esta vez en Holanda, a finales del pasado siglo. Un error indujo a pensar que en Amsterdam se operaba a niños a partir de los 12 años, y muchas familias buscaron ayuda. "Claro que no había tales operaciones, pero cuando empecé hace dos décadas, mis pacientes tenían 16 y 17 años. Hoy hay menos tabú y más información y llegan con 12 o 13 años. De todos modos, la edad es casi lo de menos. Todos aseguran haber sabido muy pronto que vivían en el cuerpo equivocado", señala Peggy Cohen, psicóloga clínica holandesa del Hospital de la Universidad Libre de Amsterdam (que cuenta una cátedra de Transexualidad y una Clínica del Género), y experta en adolescentes transexuales.

"A los niños pequeños, de 6 u 8 años, y a sus padres, se les da apoyo psicológico y seguimos de cerca su evolución. A esa edad hay que descartar patologías distintas, y comprobar si lo que han mezclado son los géneros al jugar o relacionarse. Eso tan conocido y nada problemático de jugar al balón cuando eres niña, o a las muñecas un niño. Cuando el deseo de cambiar se mantiene, entre los 14 y 16 años, podemos optar por administrar unas hormonas reversibles. Tenemos 80 en esta fase y ninguno se ha arrepentido".

Este protocolo clínico consiste en paralizar la aparición de los caracteres sexuales secundarios para darles tiempo a madurar sus sentimientos acerca de habitar en cuerpo ajeno. A ellos no les cambiará el registro de voz a tonos graves ni tampoco les saldrá barba. Ellas no tendrán la regla ni desarrollarán senos. "Los chicos pueden ser muy femeninos y las chicas más masculinas, pero es una época ambigua en general, y la moda, con ropas y cabellos parecidos ayuda a pasar mejor este periodo. Los chequeos son continuos, tanto desde el punto de vista psicológico como físico. Si cambian de opinión, paramos las hormonas y todo vuelve a su lugar. Si persisten, pasamos a un tratamiento definitivo, entre los 18 y 19 años, con testosterona (hormona masculina) para las chicas. Los chicos toman estrógenos (hormona femenina)", continúa la doctora. La fase final, hacia los 20 años, es la cirugía.

En España, la endocrinóloga Isabel Esteva de Antonio, del Hospital Universitario Carlos Haya, de Málaga, ha tratado desde 1999 alrededor de 770 personas. De éstas, unas 60 tenían entre 14 y 18 años. Menores de 14 años había cuatro. Un 20% de estos adolescentes evoluciona hacia la transexualidad. "Se asume mejor la masculinización de una chica que lo contrario, pero el entorno hace mucho. Si la familia y la escuela apoyan, saldrán adelante. Porque el cambio no es solo la operación. Es de rol de género y social. Tienen que vivir al otro lado, y aunque la ley modifica desde 2007 el documento de identidad con un diagnóstico firme y dos años de tratamiento, hay problemas de abandono escolar y laborales", asegura.

Juana Martínez, psicóloga clínica del mismo centro subraya la necesidad de "reforzar otros aspectos de la vida del adolescente para que esto no sea el eje central. No es un trastorno mental sino un deseo, pero su angustia puede llegar a ser invalidante. La reasignación de género, si persisten, es una forma de seguir con su vida sin ansiedad". Hasta la fecha, tampoco ha habido arrepentimientos en su hospital.

La operació que les darà la aparença que desean, supone per a ells la castració i que se atrofi la pròstata, ademés de crear-les una vagina artificial. Ells perderán matrx i ovaris i se les fabricarà un micropene a base de hipertrofiar el clítoris amb les hormones masculines. Otra opció és la faloplastia, en la que se toma un rodete del teixit del abdomen, muslo o braç per a crear un pene que se inserta en el pubis. "En Holanda, els 80 adolescents segueixen endavant. En conjunt, la clínica ha tractat a 350 pacients. Tenim llista d'espera i preferim que siguin holandeses, perquè és essencial comunicar-se i preparar-los per a una vida amb reptes", senyala la doctora Cohen.

Sus crítics solen ser altres experts que no aprueben recetar hormones en la pubertat i preferirien un tractament psíquic. "Després hi ha grups cristians radicals que querrien veure tancat aquest servei, que respalda el Parlament holandès". El equip d'Esteve també és reprobat "per elements religiosos integristes que segueixen pensant que un transsexual és un desviat". Dicha pressió no redueix en absolut el flux de pacients. A Màlaga arriben de altres comunitats autònomes, inclosos immigrants en regla i musulmans, aquests últims amb problemes de consciència per al rebuig de la seva comunitat.

No és un problema psiquiàtric i per això el col·lectiu vol sortir del Catàleg de Malalties Mentals, on figura avui la seva condició. Holanda, Canadà, Suècia, Itàlia, Estats Units, Bèlgica, Regne Unit i Alemanya compten amb centres especialitzats. En Espanya és pioner el de Màlaga. També hi ha unitats en diverses fases de desenvolupament a Astúries, Catalunya, Madrid, València i Extremadura.

Qüestions:

1. Imagina't que ets una persona transsexual. Com seria un dia sencer de la teua vida?

5.3. El sistema sexe-gènere

Temes: els marginats de la identitat.

Desenvolupament: Comenteu l'esquema següent i descriu-lo en les vostres paraules.

El sistema sexe-gènere crea una cadena simbòlica que converteix en dissidents els qui se n'ixen del model.

Sexe	Gènere	Objecte desig	Pràctica sexual
Home	Masculí	Dona	Penetrar
Dona	Femení	Home	Ser penetrada

Qüestions:

2. Què els passa als hòmens que no es comporten de manera masculina? I a les xiques que fan coses considerades de xics? Quines coses fem nosaltres que se n'ixen del que es considera femení o masculí? Ens han criticat alguna vegada?
3. Explica, segons aquest esquema, què és una persona transsexual. I una persona intersexuals?

5.4. La Intersexualitat

Temes: intersexualitat.

Desenvolupament: Llig el text i comenta'l.

Cheryl Chase va patir un xoc als 20 anys (1970). Va descobrir el seu historial mèdic. Nasqué amb micropenis, testicles sense descendir i una estranya obertura darrere de la uretra. Fins a l'any i mig va ser educada com a xic. Però aleshores els metges s'ho van tornar a pensar i van

decidir que era una xica. L'operaren sense haver acomplert els dos anys i li llevaren el clítoris (molt xicotet per a ser penis, però massa gran per a ser clítoris). Als 8 anys va ser operada de nou per extirpar-li la part testicular que tenien els seus ovaris. Finalment li abaixà la regla.

Al 35 anys (1985) era una dona de negocis amb èxit, directora d'una companyia internacional d'alta tecnologia, però era una persona infeliç i va intentar suïcidar-se.

L'any 1992 va anar a San Francisco; allí entrà en contacte amb diversos col·lectius i va fundar l'ISNA (Intersex Society of North America), una comunitat d'intersexuals que buscava ajudar les persones a afrontar l'estigma, la vergonya i el dolor patit.

Els objectius d'ISNA són:

- Denunciar el sistemàtic encobriment dels nadons intersexuals. Posar de manifest que 1 de cada 100 criatures presenta alguna anomalia en la diferenciació sexual i que en 1 de cada 2000 casos resulta difícil respondre a la pregunta: és xic o xica? Prova de la gran quantitat de nadons intersexuals que s'oculten és que als USA tots els grans hospitals tenen un equip mèdic d'"experts" que s'encarreguen d'assignar el sexe als intersexuals.
- Denunciar la hipocresia de considerar la Mutilació genital africana un ritual bàrbar que desfigura i en canvi dir-li a l'extirpació dels clítoris dels bebès intersexuals Cliteroplàstia i considerar-la una pràctica científica que normalitza una desviació.

5.5. La diversitat sexual

Temes: intersexualitat; diversitat sexual

Desenvolupament: Llig la informació i comenta-la.

Per a determinar el sexe d'un bebè, normalment se li miren els genitals. A l'ecografia, si hom veu un penis, interpreta que el nadó serà mascle, i l'observació externa quan naix la criatura ho acaba de confirmar. Però la realitat és molt més diversa i hi ha més d'un aspecte que hem de considerar.

En primer lloc, el **fenotip**. Generalment les xiques tenen més malucs i pits i els xics més pèl i musculatura... No cal dir que hi ha xics sense pèls i xiques que s'han de sotmetre a la tortura de depilar-se fins i tot el bigoti, xiques amb una musculatura espectacular i xics sense to muscular.

En segon lloc hi ha els **genitals externs** (testicles, penis, clítoris, llavis majors i menors...) i els **genitals interns** (vagina, úter, trompes, conducte deferent, pròstata...). També ací la varietat ens trenca els esquemes. Persones amb un ovari i un testicle, amb **ovotestes** (amb porció testicular i ovàrica), amb un penis "massa menu" o un clítoris "massa gran", amb llavis fusionats...

En tercer lloc hi ha els **cromosomes**. Generalment, les persones amb fenotip femení i genitals interns i externs femenins tenen el cariotip XX; i les que ho tenen masculí, XY. Però també la diversitat és ací major. Hi ha persones amb un cromosoma més (XXY o Síndrome de Klinefelter), que solen tindre genitals externs masculins però caràcters secundaris femenins (malucs i pits). I hi ha també persones amb un cromosoma menys o incomplet (XO, **Síndrome de Turner**), també XXX...

Finalment hi ha les **hormones**. Totes les persones tenim hormones femenines (estrògens) i masculines (andrògens); però els nivells varien d'un sexe a l'altre i també al llarg de la vida. Hi ha persones que tenen hiperplasia adrenocortical congènita, que és una producció molt alta d'andrògenos que provoca xiques molt masculines i xics prematurament masculinitzats. I hi ha també persones amb **Síndrome d'insensibilitat androgènica** completa o parcial (2). Se les anomena xiques CAIS o PAIS; però tenen cariotip XY. Els seus testicles produeixen testosterona però les seues cèl·lules no l'assimilen.

Només dos sexes? En absolut. Els genitals interns, els externs, els cromosomes, les hormones... tot el món té més variacions del que la gent suposa. I els que naixen fora del motlle són els anomenats intersexuals. La biòloga nord-americana Anne Fausto-Sterling assenyala que l'1,7% dels nadons presenta alguna forma d'intersexualitat, i que entre un 1 i un 2 per mil és difícil respondre a la pregunta: és xic o xica?

Tema 6: El bon i el mal amor

6.1. Les cançons d'amor

Temes: educació afectivosexual a les cançons

Desenvolupament. Elaboreu un mural retallant fragments de cançons d'amor i diferenciant entre el bon amor i el mal amor.

6.2. Les revistes de xiques

Temes: educació afectivosexual a les revistes

Desenvolupament. Llig l'article de la revista *Ragazza* (núm. 176, juny 04) i respon a les qüestions. Pots fer-ho ací o al [bloc](#).

SEXO EXPRESS.

Practicar el sexo rápido o "aquí te pillo, aquí te mato" resulta excitante, pero, ¿te has parado a pensar en las ventajas e inconvenientes del ya llamado "quickie". Toma nota.

VENTAJAS

- AUMENTA TU AUTOESTIMA: No hay nada como sentirse descaradamente irresistible por un chico que no conoces de nada. Te sientes segura, imparable, la reina del universo...
- ES MÁS EXCITANTE: porque... ¡tienes mucho por descubrir y muy poco tiempo para hacerlo! Y claro, el empeño de ambos por dar lo mejor de cada uno ¡se multiplica por cuatro!
- TE SIENTES MÁS LIBRE: Es la ocasión perfecta para dar rienda suelta a tus fantasías más íntimas y hacer aquello que con alguien que te conoce bien no harías. Total, quizás no le vuelvas a ver. Así que... ¡a por todas!
- TE EVITA SORPRESAS: Vamos, que si lo que parece un todoterreno sexual, en realidad se comporta como un Seat Panda, no lo descubres cuando ya es demasiado tarde...
- CONOCES MUNDO: Es lo que tiene el sexo rápido... Que te permite practicarlo con cualquiera y en cualquier lugar sin necesidad de más florituras. ¡Y chicos hay muchos!

INCONVENIENTES

- NO HAY MARCHA ATRÁS: En diez minutos habrás pasado del saludo al sexo, y luego, si te he visto no me acuerdo. Ten claro lo que va a pasar si luego no te quieres arrepentir.
- ES UN POCO FRÍO: Está completamente contraindicado en aquellas chicas deseosas de romanticismo; tan rápido empieza, tan rápido acaba. Si buscar mimos, olvídate del sexo rápido, no hay tiempo para arrumacos.
- PUEDES PASARLO MAL...: Quizás te resulte la experiencia más excitante de toda tu vida y quieras volverle a ver, lo cual es poco probable... Mejor ¡disfruta y no te pilles!
- ...O QUE RESULTE UN FRACASO: Como sólo disponéis de unos minutos, corres el riesgo de que él se centre sólo en su persona y no se preocupe de que tú también disfrutes. Uff!
- ÉS INCÓMODO: Las prisas, a veces no entienden de comodidades. Un baño, un coche, unas escaleras... Más que un encuentro sexual, puede parecerse a un show circense. Silvia Murias (<http://karicies.blogspot.com>)

Qüestions:

1. De què depén l'autoestima femenina, segons l'article?
2. Per què les ganes de donar el millor de cadascú són majors amb un desconegut?
3. I amb la parella, si no et sents lliure amb qui coneixes, quin coi de relació tens?
4. I si el tot-terreny resulta ser un Panda, ja no es pot tirar enrere?
5. No és possible la negociació en la sexualitat expres?
6. El que no és el coit són floritures? (sempre amb la mateixa cançoneta!)
7. Els xics sempre volen sexe? Són egoistes i pensen només en el seu plaer?
8. Les xiques són totes romàntiques que se pengem del primer?
9. Quina visió dels xics dóna l'article? I de les xiques? I de la sexualitat?

6.3. Les revistes de xics

Temes: educació afectivosexual a les revistes

Desenvolupament. Llig l'article de la revista *FHM* i respon a les qüestions. Pots fer-ho ací o al [bloc](#).

La revista *FHM* (gener, 2005) dóna als xics uns quants consells per avaluar a la seua xica a final d'any:

“Evalúa a tu chica”

Vigíla, rellena las casillas de nuestro calendario y echa cuentas. Ha llegado el test *FHM* para examinar novias. Al final de año, igual nos lo agradeces.

Cuadro de la chica buena:

- Cocinar para ti (algo rico que incluya al menos tres ingredientes, nada de huevos cocidos o bocata de chóped. La berza penaliza)
- Invitarte a cenar (no la marques si llega tarde al restaurante, pone morros si pides más vino o se queja por la cuenta)
- Acceder al sexo anal (sí, porque millones de gays en todo el mundo no pueden estar equivocados)
- Mamártela (no vale si se lo pides por favor, pone cara de asco o la mira como a un préstamo hipotecario, con dudas)
- Aceptar tu opinión (que no entiendas de bolsos ni de maquillajes no te excluye de expresarte e incluso tener razón)
- Animarte a beber / Vestirse de putón / Ver porno contigo / Escuchar pacientemente / Comprarte un regalo / Conducirte a casa cuando estás muy pedo / Dejarte elegir el DVD / Dejarte dinero para llegar a fin de mes, etc.

Cuadro de la chica mala

- Rechazar planes sensuales (cualquier propuesta que incluye esposas, fusta o potro merece su aprobación, ¿o acaso no te quiere?)
- Quejarse de que está gorda (para que le vuelvas a decir que para nada, y te calles que si fuera una foca se lo estaría contando a otro)
- Marujear (como si fuera una portera. Te recuerda a su madre y con una cotilla en la familia ya es bastante)
- Darte la chapa sobre cosas que te la sudan (ni siquiera tus ronquidos la persuaden, ¿es sorda o lerda?)
- Acusarte de que no la escuchas (¿acaso ha dicho algo interesante en los últimos años? Piensa.

- Echarte la bulla porque llegas borracho / Ir de marcha con las amigas / Animarte a que reclames / Nombrar a su ex / Ponerse bragas / Tardar 45' en prepararse / Dejar sus bragas tiradas / Hacer un dramón eterno, etc.

Charla después de rellenar el test

- El tono: conciliador pero autoritario. Deja claro que tu eres el jefe, pero muéstrate dialogante y escucha (si es breve) su punto de vista. Hazle ver que está equivocada, que la razón y los datos te asisten y que simplemente lo haces por el bien de los dos. Eso le gustará.
- El discurso: Como el resultado no es satisfactorio, puedes soltar un par de tacos y frases del tipo "la estás cagando" para hacer que se sienta culpable y cargar sobre sus espaldas la responsabilidad de una posible ruptura. Dile que podrías tomar otras medidas, como llegar todos los días pedo, mear fuera de la taza o meterte en la cama con los calcetines sudados.
- Precaución: En el balance provisional conviene mostrarse severo en el análisis y aumentar considerablemente el nivel de exigencia, sobre todo en aquellos apartados relacionados con el terreno sexual. Siempre es mejor pararse que quedarse corto.
- Mejorando: cualquier chica con ganas de salvar su relación ya habría entendido que cuatro trabajos orales y dos anales al mes son sólo un mínimo francamente mejorable. Expuesto el problema al que os enfrentáis, debería ser ella la que "por el bien de los dos" se ofreciera a pagarlo todo, llevarte a los partidos, montar un trío con su amiga, aplicarse en las tareas del hogar. Querer es poder. ¿O no?

Qüestions:

1. Què et semblen els consells?
2. Com és el model de xic que es desprén d'aquest test?
3. Com ha de ser la xica?
4. És una broma? Un poc pesada, no?

6.4. Consentiment i coerció

Temes: masculinitat i feminitats tradicionals i violència.

Desenvolupament:

Vertader o fals?

- a. Els xics han de portar la iniciativa de les relacions sexuals.
- b. Quan una xica "provoca" el xic, és normal que aquest la pressione (i fins i tot exigisca) per mantenir relacions sexuals.
- c. Si una xica ha dit a un xic que tindran sexe, si ja han començat i el xic està tot excitat, ella ja no pot dir que no.
- d. A la parella no se li pot dir que no t'agrada el que t'està fent perquè se sentiria malament.
- e. Masturbar-se està bé per a les xiques perquè així, si et poses els dits, et farà menys mal quan practiques el coit.
- f. Quan una xica diu que no, realment vol que el xic insistisca, perquè si diguera que sí a la primera, ell pensaria que és una xica massa fàcil.
- g. Els xics són més sexuals que les xiques, estan més necessitats.
- h. Als xics, els costa controlar-se quan estan excitats, i és normal que pressionen quan una xica els deixa "a mitges".
- i. En la parella és normal sacrificar-se: hui fem el coit, encara que no m'agrada perquè és el que més et plau a tu, i demà fem sexe oral que és el que a mi m'agrada.
- j. Les xiques difícils d'aconseguir motiven els xics, i són més valorades. Les xiques fàcils tenen poc de valor.
- k. Si el sexe només és plaent per a una de les dues persones, no és bon sexe.

- l. Els xics atrevits i sense vergonyes (una miqueta xulets) són més atractius que els tímids.
- m. Les xiques necessiten sentir-se estimades per a tindre relacions sexuals. Un “t’estime” sol ser el tret de sortida de les relacions sexuals.
- n. La píndola de l’endemà és un bon mètode per quan se t’ha oblidat usar el condó o hi ha hagut un accident. Te la pots prendre tots els mesos.
- o. Les xiques que es masturben són unes fresques i un poc “guarres”.
- p. En començar una relació sexual no s’ha de donar per fet res; i en qualsevol moment es pot parar si alguna de les dues persones no està a gust.

6.5. L’abús

Temes: violència en la parella

Desenvolupament:

La violència, més que un fet puntual, és un procés, imperceptible al principi, però inexorable. Moltes dones no detecten els primers estadis del comportament abusiu de què són objecte, però aquest va sotmetent-les i danyant-les interiorment, fins que queden atrapades sense possibilitat de reaccionar.

Qüestions:

1. Posa una A d’abús a les frases que consideres i explica per què:
 - No vols que isca amb les meues amistats
 - No t’alegres de les coses que faig bé
 - Quan discutim, crides i amolles insults
 - M’escoltes quan et conte els meus problemes
 - No t’importa que tinga amistats de l’altre sexe
 - No t’agrada que porte roba ajustada
 - Decidim entre els dos què fem quan eixim
 - Em dius sovint que sóc teu/teua
 - Em mires els missatges del mòbil sense permís
 - No t’agrada que faça coses sense que ho sàpigues
 - Em dius que no podries viure sense mi
 - Sols pressionar-me per a mantenir relacions sexuals quan no en tinc ganys
 - T’enfades quan mire altres persones
 - Acostumes a decidir les pel·lis que veiem
 - Sempre vols que eixim amb les teues amistats, mai amb els meues
 - No t’agraden les meues amistats
 - T’agrada veure’m amb roba bonica
 - T’enfades quan altres persones em miren perquè els agrade
 - No t’agrada que balle amb altres persones que no sigues tu
 - Si no vull tindre sexe, t’enfades
 - T’agrada demostrar que ets més fort que jo
 - Sovint tens gelosia
 - Em recordes sovint les coses que saps fer i que jo no sé fer
 - T’enfades sovint amb mi
 - M’acarones, em dones abraçades i besos
 - Em parles amb respecte

- Em crides, de vegades davant d'altres persones
- Ho passem bé junts, rius amb mi
- Vols que faça les teues tasques
- Sempre vols tindre raó
- T'agrada que tinga les meues amistats
- T'agrada que cultive les meues afeccions
- Vols que estiga solament amb tu
- Quan visquem junts, t'agradaria que no treballara i que atenguera la casa
- T'importa que tinga més èxit que tu en els estudis

2. Havíeu sentit aquestes frases alguna vegada? Com respongué la persona afectada? És exagerat qualificar-les de maltractament? Argumenteu-ho.

6.6. Les excuses dels violents

Temes: la justificació social de la violència

Desenvolupament:

Els adolescents i també molts adults, solen considerar que els violents són homes desequilibrats que, moguts per l'alcohol o les drogues, maltracten i acaben matant les seues dones. També pensen que avui hi ha igualtat entre els homes i les dones i, per això, la dona és lliure d'aguantar una situació de violència. I si ho suporta és perquè és dèbil de caràcter o perquè li agrada.

Tot seguit teniu una llista d'opinions al voltant de la violència:

- Els casos de violència són escassos.
- La violència és producte d'un malaltia mental.
- Les agressions a les dones es donen en les classe socials baixes.
- A les dones que aguanten, els ha d'agradar, altrament no ho suportarien.
- Les víctimes s'ho busquen, fan alguna cosa per a provocar-ho.
- La imposició del baró en la sexualitat és un deure dins de la parella.
- L'abús sexual i les violacions ocorren en llocs perillosos i obscurs i l'atacant és un desconegut.
- El maltractament emocional no és tan greu com la violència física.
- En una parella no pot haver-hi violació.
- Està justificat pegar a algú que ens ofèn.
- Per a una bona relació de parella pot ser desitjable que la dona siga de vegades submisa.
- La dona que sembla un poc dèbil és més atractiva.
- Els homes no han de plorar.
- Quan una dona és agredida per l'home alguna cosa haurà fet per a provocar-ho.
- Si una dona maltractada no abandona el seu company serà perquè no li desagrada la situació, és un poc masoquista.
- Actualment n'hi ha igualtat: la dona no està discriminada, ni controlada ni sotmesa. Si aguanta l'abús és perquè vol.
- La violència cap a les dones és un problema privat, de cada parella. No ens hem de ficar.
- L'agressió a la dona és molt minoritària, són els mitjans de comunicació el que ho exageren.

- Circumstàncies externes com l'alcohol, l'excés de treball o l'atur, la gelosia..., són les que motiven la violència a la dona.
- Les agressions són dutes a terme en ambients marginals.
- Els homes maltractadors estan bojos i mentalment desequilibrats.

Qüestions

1. Quines d'aquestes creences creieu que són certes? Argumenteu-ho
2. Quines penseu que són excuses? Escriviu al costat per què considereu que són equivocades.

6.7. El comportament del maltractador

Temes: el "perfil" del maltractador.

Desenvolupament: comenteu les característiques.

L'agressor no sol ser conscient de la il·licitud de la seua conducta. Creu fermament que el seu comportament és adequat a la normalitat social. D'entre les manifestacions del comportament violent podem destacar:

El caràcter sexista. Manté actituds masculistes com sentir-se superior, controlar la dona, usar la violència com a mitjà per a provar la força o perquè aquesta responga a les seues exigències, etc. Sent obsessió per la parella o per la família.

La negació de l'agressió. Intenta amagar o minimitzar l'agressió, racionalitzant-la o justificant-la.

Exclusió de responsabilitat. Mai considera el problema com a propi. Manipula la realitat i apunta a causes alienes (laborals, socials, econòmiques...) o a la víctima.

Repressió de l'emotivitat. Els agressors difícilment poden mantenir una conversa sobre els seus sentiments.

Comportament ambivalent. Els homes violents es comporten afablement en públic i de manera violenta en privat. Fora de la llar solen ocultar la ràbia i la còlera. Aquest control lleva credibilitat a la víctima.

Baixa autoestima. L'home violent és gelós, possessiu i pretén en exclusivitat l'atenció de la dona, per això vol per a ella l'aïllament absolut. Les actituds amenaçants i omnipotents són una manera de compensar la baixa autoestima. Poden amenaçar també de suïcidi o d'homicidi.

6.8. Eixir de la violència

Temes: mecanismes psicològics d'indefensió

Desenvolupament:

Abans de considerar a la lleugera les dones maltractades com a dones dèbils i passives, hem de tenir en compte que totes les persones podem ser vulnerables al llavat de cervell si ens hi exposen durant un temps suficient, si estem soles i no tenim recolzaments i si a més arribem a pensar que no hi ha eixida possible. Precisament la falta d'eixida és el que la psicologia anomena Desempament après. El terme va sorgir de l'experimentació amb animals, concretament amb gossos que, sotmesos a descàrregues elèctriques aleatòries, acabaven per adoptar una actitud passiva sense cap iniciativa per fugir de la situació. De la mateixa manera, les dones suporten el maltractament perquè estan sota domini, i també condicionades, i es tornen passives perquè senten que els seues esforços no serveixen per a res. Les agressions que reben són imprevisibles i incontrolables i mai troben cap mitjà per a canviar la situació.

Les dones víctimes no són per tant masoquistes, ni gaudeixen de la situació, més bé tenen alterats els mitjans de defensa per culpa de les agressions. I com més greus i freqüents, menys recursos psicològics tenen per a anar-se'n.

Amb totes les formes de violència psicològica que hem exposat, l'home violent neutralitza el desig de la seua companya, ataca el seu pensament i suscita dubtes sobre el que ella diu o sent. L'agressor ataca dos aspectes bàsics de la dona: l'ataca socialment intentant que trenque amb la seua família, les seues amistats i el seu treball; i ataca la seua identitat actual criticant en públic i en privat la seua conducta, afeccions, defectes, iniciatives, manera de veure les coses, forma de pensar...

El domini impedeix que la dona es rebel·le, la torna obedient, la incita a protegir el seu agressor i l'absol de qualsevol violència.

Qüestions

1. Quins són els aspectes bàsics que el maltractador ataca de la dona?
2. Per què és difícil que una dona isca d'una situació de maltractament?

6.9. El cicle de la violència

Temes: el cicle de la violència.

Qüestions:

1. El tipus de violència que solen usar els maltractadors és cíclica i consta de tres fases: tensió (estat d'agressivitat latent), agressió i afecte (també anomenat lluna de mel). Posa'n exemples.

2. Llig el text:

Testimoni real: Una jove maltractada

“Primer vas començar menyspreant-me, anul·lant-me a poc a poc; després els insults, els crits, i t’anaves convertit en un remolí que ho destrossava tot, però que em mantenia dins teu, sense deixar-me escapar. Quan vaig fer els disset anys em vas regalar tota la teva ràbia, les teves paraules se’m clavaven a dins, els meus pensaments estaven en blanc, només tenia llàgrimes. Tot allò que tingués a veure amb mi ho trobaves horrible i menyspreable. Abans de deixar-me, les teves mans sobre meu, crits, mentre m’empenyies amb ràbia i vas començar a pegar-me, i jo vaig callar, i el silenci i les agressions han sigut cada vegada més grans i continuen. No tinc esperança que això s’acabi; ja m’he acostumat a tot aquest dolor, i ara prefereixo viure així que perdre’t,

perquè tu ets i serà sempre la meua vida. Per més cops que rebi i més sang que brolli del meu cos, per més insults que em donis, sé que després de cent cops, cent insults, cents menyspreus, cent ferides, hi haurà un petó dels teus llavis que per uns instants em tornarà a la vida.” Mirentxu, 18 anys.

Dins Magda Bandera i Mònica Artigas, *No som estúpids*, Edicions 62, Barcelona, 2005.

3. Per què creus que Mirentxu suporta aquest mal amor? Què li impedeix eixir de la dinàmica de maltractament? Què faries tu en el seu lloc?
4. De vegades a les persones els costa creure que qui diu que els estima siga capaç de provocar-los dolor i ho neguen destacant només la part positiva (*el petó dels teus llavis... em tornarà a la vida*). És sempre la parella o la família un entorn on es respecten els drets humans?
5. Escriu una carta a Mirentxu i aconsella-li què pot fer.

6.10. La meua història d'amor favorita

Temes: amor i expectatives

Desenvolupament:

Escriu la història d'amor que t'agradaria viure. Imagina detalladament: on us coneixeu, com és ell/ella, qui pren la iniciativa, com aconseguixes que t'estime, què feu, etc. Conta també si la història té continuïtat o si acaba, etc.

Qüestions

Es llegeixen les històries a classe i es comenten a partir d'una graella on poden haver els elements que hem comentat anteriorment: com és ell/ell (importància dels trets físics o de caràcter), qui porta la iniciativa, què fem (què estem disposats a fer) perquè ens estime, com és l'encontre amorós (romàntic, passional...), té expectatives de futur, etc.

1. Són històries d'amor que respecten els drets humans? Són històries d'amor saludables? És fàcil que es puguin acomplir?
2. N'hi ha diferències entre les dels xics i les de les xiques? Quines són més realistes?

Tema 7: La masculinitat tradicional

7.1. Les pressions de la masculinitat tradicional

Temes: les pressions als xics

Desenvolupament:

[...] En la pubertat, se li diu al xiquet que ha de "créixer", "deixar de ser un marieta" i no quedar-se aferrat a les falces de sa mare". [...] Tot açò fa que el xic se senta obligat a adoptar una "imatge masculina" [...]. Se suposa que els xics han de mostrar una nova "imatge dura", ridiculitzar les seues mares i distanciar-se d'elles, sobretot davant d'amics, pares i germans barons. Com diu un xic anomenat George: "Quan vénen els meus amics i ma mare intenta dir-me quin programa puc veure en televisió, és humiliant. 'Apaga aqueixa televisió!', em va cridar una vegada des de l'altra habitació. Em va fer tanta vergonya que vaig cridar: 'Calla't!', i vaig pujar el volum encara més. Els xics es van quedar veritablement impressionats: 'Em sembla que a tu no pot dir-te ta mare el que has de fer!', va exclamar un. Des d'aleshores, fins els grans em respecten, però sent que sóc un fill terrible i tinc por que ma mare m'odie".

[...] Aquesta pressió social sobre els barons, que, en ocasions, comença amb les "intimidacions" a l'escola, moltes vegades produeix una prolongada crisi moral i emocional, un període durant el qual el xic intenta canviar la seua personalitat, semblar "dur" i "impassible". [...] Els extrems de comportament "dur" i la violència que s'han atribuït a les hormones masculines (i, per tant, s'han considerat "normals") són, en realitat, desmesurats i gens normals. Si la societat prohibís intimidar així els xiquets, seria molt més harmoniosa i menys violenta.

Shere Hite. *EPS*

Qüestions

1. Anoteu les expressions que es dirigeixen despectivament als xics que no abandonen la influència de sa mare. Heu sentit frases com aquestes? Són normals? Creieu que us afectarien si us les digueren a vosaltres?
2. Per què afirma el text que els xics volen ser durs i impassibles? Com se senten actuant així? És bo per a ells aquesta educació?
3. A les xiques també els passa? Per què? Quins missatges els donen a elles?
4. Quina relació teniu els xics amb els vostres pares? De què parreu? És igual que amb les mares? Us imagineu parlant-los de l'últim amor que heu tingut?
5. Parlar d'emocions és encara una característica femenina? Argumenteu-ho.
6. Creieu que pot tenir alguna relació el comportament violent i agressiu dels xiquets amb el tipus d'educació de què parla el text? I amb l'educació que no els desenvolupa el món emocional sinó que el reprimeix per poc masculí?

7.2. La cura de les persones

Temes: empatia i violència

Desenvolupament. Llegiu el text i comenteu les qüestions:

Estudis psicològics dels últims 20 anys indiquen que l'empatia i la violència destructiva s'oposen. Si augmenta l'empatia emocional disminueix la violència. S'ha pogut demostrar que els xiquets que en la seua infància tenen cura dels seus germans menuts, són més empàtics d'adults i menys violents amb les dones i els dèbils; fins i tot si en la preadolescència i adolescència es veuen obligats pels seus pares a mostrar-se animalots en contra del que senten.

I és que l'atenció dels menuts requereix paciència i empatia. L'empatia, segons la psicologia, és el traç més important en la conducta altruista humana. El repertori emocional de les xiquetes i dones és major

i més ric i el dels xiquets i barons és més limitat, diferència deguda a primerencs aprenentatges i no a factors genètics. Als xiquets se'ls obliga a reprimir els sentiments de debilitat, por i vulnerabilitat fins al punt de veure's separats o distanciat d'ells. Les xiquetes aprenen de seguida a oferir suport emocional i pràctic als més xicotets, inclosos els xiquets que, al seu torn, aprenen a rebre'l, però no a donar-lo. Les dones aprenen de menudes a fer front a l'abandó, però els homes no, i per això reaccionen violentament i, com succeeix ara, pot portar-los a l'assassinat de les seues ex esposes, núvies, amants, perquè se senten tremendament ferits en la seua virilitat.

M. Navarro Port. Revista "Andra", Gener 2000.

Qüestions

1. En la nostra societat, qui s'ocupa normalment de la cura dels xiquets i dels majors? Per què passa això? Creieu que ha canviat dels pares a vosaltres?
2. Què és l'empatia? És important i positiva per a les relacions personals? La tenen igual els xics que les xiques? Quins avantatges té segons el text té la cura de les persones. És l'empatia una ferramenta útil contra la violència? Argumenteu-ho.
3. Als xics se'ls continua pressionant perquè facen activitats masculines? Qui pressiona? Feu un llistat de coses que no són pròpies de xics. Feu-la també de les xiques. Quines coses que fan les xiques no estan prestigiades socialment? Per què passa això? No són importats per a la vida de les persones?
4. Quines coses pròpies de xics o de xiques us agradaria poder fer? A les dones els agradaria ser com els homes? I als homes, els agrada alguna cosa de les dones?
5. Després del que heu dit: n'hi ha actualment igualtat? Podeu fer tots les mateixes coses? O la pressió social és tan forta com un manament?

7.3. Les tasques domèstiques

Temes: corresponsabilitat

Desenvolupament:

Les activitats que tradicionalment han realitzat les dones en l'àmbit domèstic (cuinar, vestir la prole, decorar, cosir...) no han estat massa prestigiades socialment. Curiosament, quan les realitza un home, aquestes canvien d'estatus i tenim: un *chef*, un dissenyador, un estilista, un decorador, un modisto...

D'altra banda, si pensàrem en un sistema ideal on l'home treballara i la dona s'ocupara de la casa, tot semblaria perfecte, però la realitat és que moltíssimes dones han treballat fora i en arribar a casa han tingut la mateixa feina que si no hagueren treballat. No és això una explotació encoberta? Observa les dades següents:

Els homes treballen a casa cinc vegades menys que les dones. Els homes han augmentat la contribució a la llar en 7 minuts des de 1996. Aquell any dedicaren a les tasques domèstiques 37 minuts i ara en destinen 44. Un xicotet increment si el comparem amb els temps de les dones: 3 hores i 58 minuts, és a dir, cinc vegades més.

(*Las mujeres en cifras*, 1996-2000, Instituto de la Mujer)

Segons un estudi de Ma. Ángeles Durán (2000) per a la cura dels xiquets foren necessàries en tot l'estat 14.514 en tot l'Estat, de les quals 11.820 les realitzaren les dones i 2.540 els homes. Per a fer tot el treball s'haurien necessitat 9 milions de persones contractades a temps complet. I per a substituir el temps que ocuparen les dones, 7,1 milions de persones.

“Solament en 8 de cada 100 famílies es produeix un repartiment equitatiu de les tasques domèstiques.”

“Classes de tasques domèstiques a l'institut. Barcelona introdueix en centres educatius l'ensenyament de les tasques de la casa per a potenciar la igualtat entre els joves.” *El País*, 25 de gener de 2002.

Qüestions

1. Què us semblen aquestes dades?
2. Si el nostre objectiu és la igualtat, és actualment equilibrada la participació dels homes i de les dones en l'àmbit domèstic? Què hi podem fer?
3. Quan cobra un/a electricista o un/a llanterner/a? I un/a netejador/a? És just? Tindre la casa neta o endreçada no és tant important com els llums o les aixetes? Per què no estan prestigiades les tasques domèstiques?
4. Què us semblaria rebre classes sobre les tasques domèstiques? Quins en serien els continguts?

7.4. Tractar-se bé

Temes: corresponsabilitat; parella; feminitat tradicional.

Qüestions. Comenta el text:

Entre el techo de cristal y el suelo pegajoso

El sexismo sutil o encubierto se muestra como producto de la costumbre, de la normalidad o de la naturaleza misma de los seres humanos sexuados. El ejemplo más característico es la atribución a las mujeres en conjunto de cualidades y habilidades relacionadas con la capacidad de cuidar de otras personas, especialmente de las criaturas pequeñas, aunque no sean madres, pues este sexismo tiende a confundir una potencialidad, como es la de ser madre, con una cualidad innata para desarrollar labores de crianza, haciendo creer a una gran cantidad de mujeres que su destino principal es ése: criar [...] porque para ello nacieron y en ello reside su felicidad y realización completa. [...]

A este fenómeno, al que se hallan aún ancladas una mayoría de mujeres de todas las edades, le llamamos de forma metafórica el “suelo pegajoso”. Con esta denominación desarrollamos un concepto que explica muy bien la enorme dificultad que las madres actuales están encontrando para compaginar de forma equilibrada todos los demás aspectos de sus vidas, como son los lúdicos, profesionales o cívico-representativos. [...]

Criar hoy a un solo hijo o a una sola hija requiere de más trabajo y esfuerzo psicológico y moral que antaño suponía criar a una familia numerosa. La sociedad no se ha adaptado a los cambios en la vida de las mujeres y sobre todo de las más jóvenes y sigue suponiendo de ellas que la maternidad será su vía de realización personal, sin atender a lo que han estado haciendo durante los primeros treinta años de sus vidas: estudiar, salir y entrar, dedicar tiempo a las relaciones múltiples y variadas e incluso, algunas, desarrollar una carrera exigente, viajar y cambiar de objetivos y de ambiente.

Sus abuelas y algunas de sus madres todavía estuvieron desde pequeñas cuidando, ayudando a las tareas, preparándose para sus bodas y sus futuras familias, esperando y adorando al hombre de sus vidas, que se convertiría en el padre de sus hijas e hijos. [...] Las niñas casi no ayudan en casa, entran y salen desde muy pequeñas y están escolarizadas hasta bastante mayores, así es que se dedican a ellas mismas hasta los treinta. *¿Y se pretende que a partir de los treinta se conviertan en madres intensivas, con placer, con gusto y pasión, producto de su elección? [...] ¿Por qué no cambiamos el modelo de crianza de madre=disponibilidad, a madre+padre=responsabilidad?*

En poco tiempo hemos pasado de la maternidad extensiva a la intensiva, sin previo aviso, sin aprendizaje, sin reparto, como si fuera una simple y placentera opción, en la que es muy pertinente el uso de la metáfora del “suelo pegajoso”.

El “suelo pegajoso” es un tipo de sexismo que actúa desde dentro y desde fuera, pinzando la capacidad de decisión de las mujeres favorable a ellas mismas y privándolas de tiempos y espacios propios. Están tan apegadas al suelo de la domesticidad, que no pueden bordearlo sin quedar atrapadas en él. [...]

En realidad el suelo pegajoso es una de las bases de la otra cara del sexismo sutil, que más bien aquí está tan encubierto que es invisible. Por eso se le llama “techo de cristal”, que consiste en el conjunto de obstáculos, escollos, dificultades, pegas y barreras invisibles e imprevisibles con las que tropiezan una gran cantidad de mujeres en sus vidas laborales y profesionales y que les impiden progresar, promocionar e incluso mantenerse en un empleo, mejorando su propia situación y sus posibilidades.

Elena Simón, *Hijas de la igualdad, herederas de injusticias*, Narcea, 2008

1. Comenta los gráficos sobre l'ús del temps.

TIEMPO DEDICADO AL TRABAJO DOMÉSTICO, SEGÚN TIPO DE ACTIVIDAD		1993	1996	2001	2006
Ambos sexos	TOTAL	5 h 20'	5 h 25'	5 h 18'	4 h 12'
	Trabajo de la casa	2 h 42'	2 h 34'	2 h 23'	2 h 10'
	Mantenimiento	0 h 35'	0 h 38'	0 h 41'	0 h 24'
	Cuidado de la familia	1 h 14'	1 h 17'	1 h 22'	0 h 57'
	Compras	0 h 35'	0 h 39'	0 h 40'	0 h 32'
	Servicios	0 h 14'	0 h 17'	0 h 13'	0 h 9'
Mujeres	TOTAL	7 h 58'	7 h 35'	7 h 22'	5 h 58'
	Trabajo de la casa	4 h 46'	4 h 24'	3 h 58'	3 h 35'
	Mantenimiento	0 h 29'	0 h 28'	0 h 27'	0 h 19'
	Cuidado de la familia	1 h 42'	1 h 40'	1 h 51'	1 h 14'
	Compras	0 h 47'	0 h 50'	0 h 53'	0 h 41'
	Servicios	0 h 17'	0 h 14'	0 h 13'	0 h 9'
Hombres	TOTAL	2 h 30'	3 h 5'	3 h 10'	2 h 20'
	Trabajo de la casa	0 h 28'	0 h 37'	0 h 44'	0 h 41'
	Mantenimiento	0 h 43'	0 h 49'	0 h 55'	0 h 29'
	Cuidado de la familia	0 h 43'	0 h 53'	0 h 51'	0 h 38'
	Compras	0 h 21'	0 h 26'	0 h 26'	0 h 23'
	Servicios	0 h 16'	0 h 20'	0 h 14'	0 h 9'

FUENTE: Elaboración propia a partir de los datos de la Encuesta sobre "Usos del tiempo" Instituto de la Mujer.

2. Comenta el diàleg entre aquestes tres dones:

Suegra: ¡Hay que ver mi nuera como es! Dice que no se quedará embarazada hasta que mi Enrique haga lo mismo que va a hacer ella: ¡pedir reducción de jornada laboral! ¿Qué os parece?... ¡Con lo que mi hijo ha peleado para entrar en esa empresa! ¿¿Vosotras creéis que tal y como están las cosas, se lo va a jugar todo y que otros le pasen por delante??

Amiga 1: ¡Es que ahora las chicas no están dispuestas a aguantar nada! Yo pienso que si no son capaces de sacrificarse por su marido, pues... ¡que es mejor que no tengan hijos!

Amiga 2: Y... ¿si Enrique va a llegar a casa todos los días a las tantas y cansado, para qué quiere tener hijos? ¿Cuándo piensa cuidarlos y educarlos? ¡En fin!... no tengo nada claro que Marisa no esté en su derecho de pedir a tu hijo que sean ambos los que colaboren para llevar adelante su vida familiar y no ser solo ella quien arriesgue su futuro profesional.

Debón, N, *De par... en par*, Instituto de la Mujer, 2006

3. Comenta el diàleg entre Alfredo i Lidia.

Ella: ¡Mira Alfredo, esto ya me parece una tomadura de pelo!

Él: ¡Ya estamos! ¡Con lo cansado que estoy!... ¿Es preciso que hablemos ahora?

Ella: Yo trabajo y también estoy cansada, pero no estoy dispuesta a seguir cargando en casa con lo mío y con lo tuyo. Comprenderás que no es de mi gusto el tener que violentarme para recordarte nuevamente que estás incumpliendo las responsabilidades de la casa que te corresponden.

Él: ¡Escucha Lidia! ¡Vale que tenga que compartir el trabajo de la casa! Pero... ¡no querrás también que haga las cosas cuando tú lo mandes!

Ella: ¡Deja ya esos argumentos y ese tono, lo que intentas con ellos es desviar la conversación o, en el peor de los casos, hacer que me sienta como un bicho raro, como una histérica! El tema y la realidad es que si tú no recoges la cocina después de comer, cuando llego yo a preparar la cena me encuentro con la cocina sucia y, ¿qué me toca?... pues así, sucesivamente...

Él: ¡A ver! Concreta ese sucesivamente... ¡Porque algunas veces haya dejado la cocina para después, no comprendo tanto cabreo!

Ella: ¡No pienso concretar nada! Estoy cansada de esta situación y de tu sexismo disfrazado de ignorancia. Estoy triste porque siento que me estás perdiendo el respeto y tu postura de esta noche no hace más que reforzarme este sentimiento.

Él: ¡Lidia, cariño, no te pongas así, sabes que no soporto que estés triste! ¡Escucha, si tanto te molesta, te prometo que ya nunca volveré a dejar la cocina para más tarde! ¡Anda, alegra la cara... con lo que sabes que te quiero!

Ella: ¡Alfredo, ya hemos hablado de esto! ¡Muchas veces me has hecho la misma o parecida promesa!... Querer es una cosa y respetar es otra. Ya no me conformo con oírte decir esas palabras. No se puede amar y no respetar.

Él: ¿Cómo puedes decir que no te respeto?, sabes que te quiero como a nadie. ¡Venga, no digas tonterías, dame un besito y vamos a la cama!

Ella: ¡Alfredo, esto va en serio! Quiero que lo medites, porque yo ya no estoy dispuesta a seguir si no cumples escrupulosamente los acuerdos a los que llegamos sobre nuestra vida en común.

Él: ¿Cómo puedes ser tan fría?

Ella: Con palabras no vas a confundirme, ya no vas a ocultar los hechos. Si no cumples en la casa, te estás aprovechando de mí. Piensa en lo que te estoy diciendo. Prefiero estar sola a estar contigo si no cambias y rápido.

Debón, N, *De par... en par*, Instituto de la Mujer, 2006

7.5. Hòmens per la igualtat

Temes: hòmens igualitaris

Qüestions:

1. Comenta el diàleg entre aquestos amics:

- ¡Vaya con Chimo! Ahora dice que los sábados por la mañana no puede venir al partido de futbito porque ha de ir a comprar con Pepa y el niño. ¿acaso no puede comprar ella sola? Siempre lo mismo; te casas y te... ¡Bueno, lo que sabéis!

- ¿Sabéis? ¡Tú sí que no sabes nada!... Tanta telebasura y tanta publicidad *quasi* pornográfica te tiene la cabeza comida. ¿Qué pasa, que si no machacas a tu mujer eres menos hombre? ¡Oye, si sigues así quien se va soy yo!

- Estoy con Juan, ¿acaso piensas que tu vida no cambiará cuando tengas hijos?

Debón, N, *De par... en par*, Instituto de la Mujer, 2006

2. Comenta el text

¿QUÉ SON LOS GRUPOS DE HOMBRES IGUALITARIOS?

Algunos hombres estamos hartos de ser el hombre que nos han enseñado que debemos ser (hombres serios, responsables de nuestras vidas y la de l@s demás, tan fuertes y valientes que no podemos rendirnos nunca, sin necesidad de nadie y con las mujeres a nuestro servicio, destacando siempre e intentando ser los primeros, competitivos, agresivos, sin poder expresar sentimientos, viviendo las relaciones sexuales como un examen continuo de nuestra propia virilidad, teniendo todas las soluciones y sabiendo tomar todas las decisiones, no llorando bajo ningún concepto...). Algunos nos hemos dado cuenta además de cómo ciertos comportamientos masculinos son dañinos,

A partir de esto ya varios pensamos que puede ser útil crear un espacio de encuentro y comunicación –un grupo de hombres-. Un espacio para reflexionar sobre las diferencias entre el mundo que nos prometieron y el que nos encontramos, para cambiar nuestros hábitos, para sacarle partido a las múltiples ventajas que nos permitirían vivir las relaciones con otros hombres y con las mujeres, en cercanía, igualdad real y bienestar compartido.

Los grupos no son ni más ni menos que un lugar para hablar de esas cosas que el mandato masculino tradicional nos prohibió o nos estimuló en demasía, de las posiciones en que nos colocó respecto a los otros y las otras, un espacio para dejar la fachada a un lado y hablar sinceramente de nuestros miedos, nuestras vulnerabilidades, nuestros deseos e intereses inconfesables y de mostrar que no somos el héroe infalible ni que tenemos que definirnos en función de buscar el control y dominio sobre otros u otras. Ése es su valor, y ésa es la oportunidad que ofrecen a todos los hombres que están hartos de parecer lo que no son o de ser lo que no desean o provoca daño, y que con alegría, pueden reflexionar juntos, asumiendo el reto de la plena igualdad.

Cuando hablamos de grupos de hombres igualitarios, nos referimos a lo contrario de aquellos grupos de hombres que promueven o hacen la guerra, las peñas futboleras, o los que se sienten “atacados” por lo que llaman “feminismo radical”. [...] En el Estado Español, las asociaciones de padres separados (y despechados) que reclaman, entre otras cosas, la creación de Institutos para los Hombres, son la expresión más organizada en la defensa de los privilegios masculinos, así como la violencia masculina contra las mujeres es la manifestación más sangrante de la negativa de no pocos hombres a la autonomía de sus parejas. [...]

Los grupos de hombres igualitarios no son más que grupos de chicos que analizan el rol masculino tradicional en el que los hombres son socializados, desmontándolo y buscando formas de relación más igualitarias, de equivalencia, saludables y justas tanto con las mujeres como con los propios hombres.

L. Bonino, D. Leal, J.A. Lozoya y P. Szil. 2003 (www.hombresigualdad.com)

Qüestions

1. Són importants els grups d'hòmens? Hi participaries? Creus que poden tindre èxit? Quins avantatges poden aportar als hòmens? I inconvenients?
2. Entra al bloc d'educació afectivosexual karicies.blogspot.com. Llegeix el post: **Blogosfera d'homes per la igualtat a l'estat Espanyol**. Entra a algunes de les pàgines que apareixen (et recomane www.ahige.org) i **escriu un comentari** al post on contestes les següents preguntes:

- Explica què són els moviments d'hòmens per la igualtat
- Digues en quines ciutats de l'estat Espanyol s'han format grups
- Explica què pretenen aquestos grups, és a dir, quins són els seus objectius.
- Explica des de quan s'han format aquestos grups
- Indica algunes de les activitats que duen a terme
- Explica les activitats que realitzen amb adolescents barons
- Què penses que poden guanyar o aconseguir els hòmens organitzant-se en grups? I perdre?
- Són feministes els grups d'hòmens per la igualtat?
- Coneixes grups de dones? Quins? Si no en coneixes, busca algunes pàgines de dones i posa-les al comentari perquè altres persones les puguen conèixer. Creus que són útils?
- Opinió personal:
 - Què opines dels grups d'hòmens?
 - Creus que seria possible un grup de xics a l'institut? De què parlarien?
 - Participaries en un grup d'hòmens? Animaries la teua parella a participar-hi?

7.6. Models de masculinitat adolescent

Temes: la masculinitat

Desenvolupament. Llegeix i subratlla les tres característiques més importants de cada model.

Les activitats han estat extretes de l'article **La nueva masculinidad adolescente «Un aprendizaje desde el fracaso» Antonio Martínez Cáceres.** ([Models de masculinitat adolescent](#))

Qüestions:

1. Tradueix al valencià les tres característiques de cada grup que et semblen més importants:
 - Lucas el que vacil·la
 - Tomàs l'humorista
 - Josep Lluís el confós
 - Ramon el defensor de les causes justes
 - Fermí el xic amb criteri
2. De quin tipus creus que són els xics que t'envolten (els de la teua classe, els teus amics...)? Posa algun exemple de la seua manera de comportar-se.
3. Quin creus que és el model més igualitari? Per què?
4. Quin és el model menys igualitari? Per què?
5. Creus que hi ha també models de xica? Quins serien? Quines característiques tindrien?

LUCAS EL VACILÓN

DESCRIPCIÓN

Establece relaciones de dominación, bravucón, utiliza la violencia para hacerse valer...

- ♂ Piensa que por el hecho de ser un hombre ya es importante.
- ♂ Va frecuentemente al gimnasio, le gusta estar "cachas". Piensa que el físico en un hombre es fundamental. Para ser un hombre viril hay que ser un hombre musculoso.
- ♂ Sus relaciones de amistad las mantiene únicamente con chicos. Para Lucas, el grupo de hombres en el que está (equipo, instituto, pandilla...) es el sitio donde divertirse, donde contar batallitas, donde los hombres pueden apoyarse entre ellos.
- ♂ Está acostumbrado a ejercer de líder, a que nadie le cuestione, a que todos le escuchen. Todos le aplauden y le ríen las gracias, las críticas las suelen hacer por detrás, no lo suelen cuestionar abiertamente porque es una persona que resuelve sus conflictos a golpes o con amenazas e intimidación.
- ♂ Le gusta reírse de aquellos chicos que considera inferiores, les pone motes y los ridiculiza delante del grupo.
- ♂ No le da importancia a los estudios, preferiría trabajar, piensa que la actividad laboral es más importante que la académica.
- ♂ En sus ratos de ocio practica el deporte, preferentemente el fútbol, no le gusta perder, juega para ganar.
- ♂ Nunca toma precauciones en las relaciones sexuales, es la chica la que se queda embarazada. Presume...
- ♂ A la hora de divertirse aguanta más que nadie bebiendo alcohol, también ha probado otras drogas sobre todo los fines de semana, en alguna ocasión ha ido puesto al instituto.
- ♂ Siempre está dispuesto a una pelea.
- ♂ Tiene moto y presume de ir más rápido que nadie, no suele utilizar el casco, ni respeta las medidas de seguridad.

MENSAJES APREMIANTES

- Sé fuerte
- No expreses sentimientos

ZONA SENSIBLE

- Siente que todos son enemigos, que no puede confiar en nadie. Siempre alerta y un poco sólo
- Se siente temido, no querido

RAMÓN EL DEFENSOR DE LAS CAUSAS JUSTAS

DESCRIPCIÓN

Autoestima alta,
capacidad para ser líder, le
gusta el poder,
inconformista...

♂ Sus relaciones de amistad son indistintamente con chicas y con chicos, pero busca la complicidad de los hombres ante las chicas, entra en competencia con ellas.

♂ Piensa que en el mundo hay muchas injusticias y en clase siempre sostiene que hay que apoyar las reivindicaciones de la gente más desfavorecida. Ha participado en manifestaciones de estudiantes, es socio de Greenpeace, etc.

♂ Es delegado de la clase, en muchas ocasiones es el portavoz de los estudiantes ante el profesorado. Le gusta hablar en público, es muy peleón defendiendo sus opiniones, le cuesta dar su brazo a torcer.

♂ Tiene pareja. Para él es importante el físico pero lo que más le gusta de su chica es que le apoya en todo y está orgullosa de cómo es él.

♂ Intenta resolver sus conflictos hablando, pero en muchas ocasiones intenta imponerse mediante la palabra, le cuesta respetar la opinión de los demás, lo que intenta es que tod@s terminen pensando como él.

♂ Cuando un grupo de chicos cuenta chistes machistas o se mete con las chicas o con otros chicos, no participa y en ocasiones l@s defiende, aunque haya veces que en el fondo le haga gracia o comparta la broma, pero sabe que políticamente no es correcto.

♂ No le gusta contar batallitas sexuales ni presumir de ligón. Aunque en alguna ocasión lo ha hecho y después se ha sentido mal.

♂ Estudia, aunque piensa que hay otras cosas más importantes en la vida, compagina el tiempo de estudio con vivir otras experiencias y conocer otras realidades.

♂ No piensa que ser hombre sea más importante, pero reconoce que serlo tiene muchas ventajas y en ocasiones se aprovecha de ellas.

MENSAJES APREMIANTES

- Ser importante, tener éxito, triunfar, que los demás te escuchen, salvar el mundo...

ZONA SENSIBLE

- Sabe que en ocasiones se impone a los demás y es injusto. A veces se siente incoherente.

FERMIN EL CHICO CON CRITERIO

DESCRIPCIÓN

Afectivo, sensible,
expresivo, con criterio
propio...

♂ Se relaciona tanto con chicos como con chicas, aunque piensa que en ocasiones no valen la pena las relaciones de amistad con los chicos, ya que no es posible hablar de algunos temas.

♂ En ocasiones se siente más identificado con la forma de ser o con las opiniones de chicas que de chicos. Piensa que por ser de género masculino no tiene que estar siempre de acuerdo y apoyar todo lo que dicen los hombres. Evita aquellos espacios donde los chicos se llevan todo el día presumiendo de hombres o contando batallitas.

♂ Le gusta participar en las cosas pero lo hace porque se divierte y por conocer gente, no por sentirse importante.

♂ No le gusta especialmente el deporte (tampoco le disgusta). Tiene algunas aficiones que le permiten practicar la creatividad, es un tío sensible con su entorno.

♂ No va de nada, ni de artista, ni de bohemio...

♂ Le gusta expresar su afectividad a la gente que quiere y ser cuidador de ell@s.

♂ No se deja llevar por el grupo, tiene sus propias ideas sobre las cosas; no obstante, cuando no está seguro de algo no le importa reconocer que se ha equivocado.

♂ No le gusta ir contando sus experiencias sexuales, ni presumir de ellas.

♂ Tiene amigos homosexuales y piensa que cada uno es libre de elegir su opción sexual.

♂ No es un líder, ni una persona con mucho prestigio pero es respetado por sus compañer@s.

♂ Intenta resolver sus problemas hablando, pero no evita los conflictos, es capaz de afrontarlos sin usar la violencia.

♂ Es capaz de ponerse en el lugar de otras personas, algunas veces participa en alguna asociación o en alguna iniciativa social

MENSAJES APREMIANTES

- Explora, descubre otras cosas. Se ha dado cuenta de las posibilidades de ser diferente y eso le hace feliz

ZONA SENSIBLE

- En ocasiones se siente desplazado incomprendido
- A veces le gustaría destacar, tener éxito...

JOSE LUIS EL CONFUNDIDO

DESCRIPCIÓN

No está seguro de sí mismo,
se deja llevar.
Influenciable y
complaciente.
No se siente capaz de
cambiar, aunque le gustaría.

- ♂ Tienen contradicciones entre lo que piensa y lo que es y lo que le gustaría ser.
- ♂ Se relaciona principalmente con chicos, pero también está abierto a entablar relaciones de amistad con chicas.
- ♂ A veces, si la mayoría del grupo lo hace, participa en bromas y comentarios de tipo machista, pero nunca son iniciativa suya.
- ♂ En ocasiones se siente incómodo en los grupos de chicos, no le gustan las conversaciones o percibe que se espera de él que haga o diga cosas que no le parecen bien, sin embargo no es capaz de cambiar de grupo, no tiene fuerza suficiente, o le da miedo sentirse rechazado.
- ♂ Siente que hay temas que le preocupan y que no puede hablar con su grupo de chicos, porque no entenderían o se reirían.
- ♂ No suele hablar de ligues, ni rollos con chicas, si en la pandilla sale el tema él se calla (es muy reservado en estos asuntos).
- ♂ En su tiempo libre se siente atraído por practicar muchas aficiones pero no se siente capaz o con cualidades.
- ♂ No le gustan demasiado los deportes, aunque en ocasiones juega (más bien por compromiso). Queda con los amigos para ver partidos, es hincha de un equipo y está al día de noticias deportivas.
- ♂ Cuando algún compañero insulta a alguien, se mantiene al margen, no participa, no le gusta acosar a gente "más débil", es capaz de ponerse en su lugar (porque él en ocasiones también se siente débil). Ahora bien, tampoco los defiende.
- ♂ A veces prefiere vivir en un mundo de fantasía creado por él que en la realidad.
- ♂ Prefiere no destacar, pasar desapercibido.

MENSAJES APREMIANTES

- No destagues, no te hagas notar, para no ser cuestionado
- No eres fuerte, no eres un hombre de verdad

ZONA SENSIBLE

- Sabe que cambiar le puede hacer más feliz, pero le da miedo lo que piensen los demás

TOMAS EL HUMORISTA

DESCRIPCIÓN

Imprudente, liante, cómico, un poco cínico, espontáneo, incoherente, observador, con la autoestima baja.

♂ Sus relaciones de amistad son exclusivamente con chicos. Utiliza al grupo de chicos para tener gente con la que estar, para hacer cosas, para sentirse importante.

♂ No tiene un buen concepto de su cuerpo, le gustaría ser más fuerte, tener más prestigio y más éxito con las chicas.

♂ Se marca muchos rollos sobre aventuras y hazañas.

♂ Va de gracioso del grupo, siempre contando chistes o haciendo bromas de mal gusto, en ocasiones se hace muy pesado.

♂ Suele seguirle el rollo y reírle las gracias al líder del grupo. Busca su aprobación, su refuerzo.

♂ Intenta desviar siempre los conflictos hacia otros chicos que considera más débiles, como forma de defensa ridiculiza a los demás, utiliza el lenguaje (la ironía, el sarcasmo...) como forma de agresión.

♂ Adopta conductas de riesgo o antisociales, conductas como un continuo demostrar que es hombre. Le preocupa mucho lo que los demás puedan pensar de él en este tema.

♂ Adopta un actitud machista y cargante con las chicas. Se siente inseguro en sus relaciones con ellas.

♂ Tiene un gran sentimiento de frustración y miedo al fracaso que esconde tras una actitud de indiferencia.

MENSAJES APREMIANTES

- No eres suficientemente fuerte, debes esforzarte por parecerlo
- Debes ser importante, tener prestigio

ZONA SENSIBLE

- Cansado de tener que demostrar continuamente que es hombre
- Le gustaría que los demás lo respetasen tal como es

Tema 8: La mediació

8.1. La mediació de conflictes

Temes: La mediació. Relacions afectivosexuals

Desenvolupament. Intenta resoldre els conflictes que tenen els protagonistes d'aquestes situacions.

La cita

Diana i Biel queden una vesprada per anar al cinema i menjar un entrepà. Parlen una bona estona de diferents temes i també toquen qüestions privades de la seua vida i de les seues famílies. Biel li fa algunes confidències sobre problemes que realment l'afecten: mai n'havia parlat amb ningú, però està a gust amb Diana. Ella se sent també molt especial pel fet que Biel compartesca els seus problemes i pensa guardar-ne el secret. Biel acompanya Diana a casa i ella el convida a veure la televisió. Mentre miren un programa que agrada als dos, Biel li passa el braç pel muscle i ella hi recolza el cap. Abans d'anar-se'n, fan plans per al cap de setmana. L'endemà, a l'escola, corren rumors sobre Diana: «que bé que morreja», «quin sofà més còmode té a casa», etc. Avergonyida i enrabiada, Diana escampa tot el que Biel li va explicar dels problemes de la seua família.

(adaptat de: Carme Boqué, *Guia de la mediació escolar*, Rosa Sensat, 2002)

El xicot de Ruth

Vanessa

Sou un grup d'amigues molt unides que ho passeu d'allò més bé. Encara que algunes del grup tenen xicots, sempre busqueu moments o activitats per a compartir. En especial, Ruth és la teua amiga més íntima i sempre us ho heu contat tot, però fa dos mesos que ix amb un xicot tres anys més major que ella i tot ha canviat. Ja no va amb el grup, ni tampoc amb tu. Un dia que la vas veure de casualitat en el supermercat, et va dir que al seu xicot no li pareixia bé que eixira amb vosaltres perquè éreu molt infantils i es va enorgullir que la volguera per a ell sol. Tu et vas enfadar molt i li vas dir que el seu xicot era un imbècil i que esperaves que ho deixara prompte. Ella et va contestar que deies això perquè li tenies enveja, i que no ho esperava de tu.

Ruth

Fa dos mesos que ixes amb Marc, el xicot que t'agrada des de cinqué de Primària. Per fi l'has aconseguit i no deixaràs que res ni ningú t'impedesca gaudir-ne. Tanmateix, et pensaves que això de tenir xicot seria una altra cosa. Entens que no vulga eixir amb les teues amigues perquè és més major i els seus amics són tots universitaris, però tampoc no li sembla bé que tu ho faces perquè diu que són una mala influència i perquè elles, realment, et tenen enveja. De fet, l'altre dia et vas enfadar molt amb Vanessa, perquè precisament ella, la teua millor amiga, en lloc d'alegrar-se que per fi estigueres amb el xicot dels teus somnis, et va insultar i et va desitjar que s'acabara.

8.2. Els conflictes

Tema: La mediació. Relacions afectivosexuals

Desenvolupament.

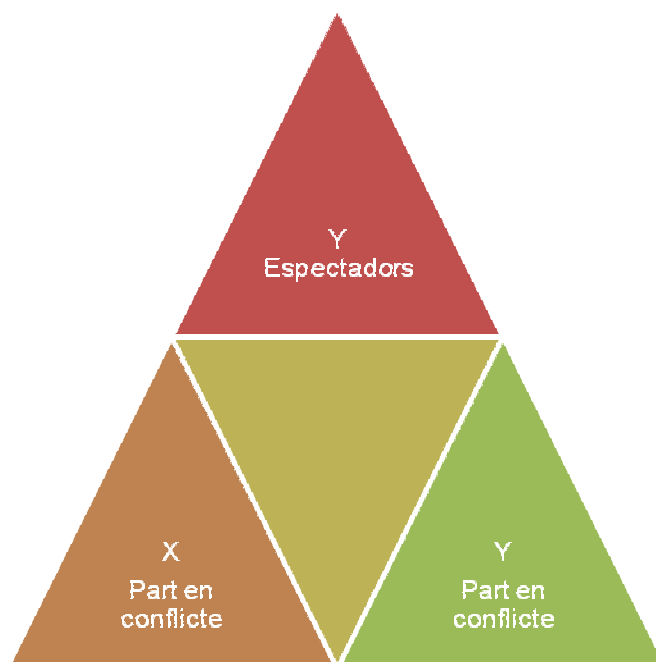
En un conflicte n'hi ha com a mínim tres elements:

- a. Les estrelles: les dues parts o persones que s'hi enfronten (les anomenarem X i Y)
- b. Els figurants: les persones espectadores (les anomenarem Z)

La figura de l'espectador és bastant complexa. Podem diferenciar diverses maneres d'intervenir-hi:

- a. Solament **observa** el conflicte sense intervenir-hi. En alguns casos això pot significar també mirar cap a un altre costat. Pot per exemple observar un cas de violència i no fer res o fer com que no ho ha vist.
- b. Observa sense intervindre però **denuncia** la situació a qui creu que pot resoldre-la. Un alumne per exemple presència una situació abusiva i ho diu al cap d'estudis o al tutor.
- c. **Anima** les dues parts perquè resolguen el seu conflicte de manera violenta. Seria el cas d'una brega que és animada per la gent.
- d. **Pren part** per una de les dues bandes i insulta l'altra. Aquesta postura pot arribar a la intervenció violenta contra l'altra part.
- e. **Intervé** directament bé per a evitar una escalada de la violència. Pot separar les persones si han iniciat una baralla. Pot proposar-los una mediació...

La intervenció d'una tercera persona en el conflicte inicial, pot donar lloc a un altre triangle, i generalment es complica molt més el problema.

Desenvolupament. Llegiu la situació següent:

La mare

Fa unes setmanes que la teua amiga Paula està trista. Li ho has preguntat però diu que no és res. No fas més que pegar-li voltes i has pensat si no serà per sa mare. L'altre dia la vas veure molt afectuosament amb una altra dona, però tu i Paula heu parlat moltes vegades d'homosexualitat i ella és tan oberta com tu.

Però com no et vols creure que no passa res, decideixes observar la teua amiga amb deteniment. Un dia, en classe d'Informàtica, veus que la companya que està asseguda al teu costat, Cris, està enviant missatges sense parar i amb cara de pocs amics. T'acostes dissimuladament i llegeixes: "*Ets una guarra tortillera*", "*Ets una p. com ta mare*"... No dones crèdit perquè a qui ho està enviant és a Paula. Sense saber què fer, mires cap a la teua amiga i veus

que està quasi a punt de plorar. T'enrabies molt i, com que el timbre sona de seguida, dius a Cris que l'esperes a l'eixida de l'institut per a parlar. En acabar les classes, Cris t'espera a la porta i tu vas cap a ella, li dones una empenta, dient-li que és una assetjadora, i la fas caure a terra. Ella respon amb la mateixa violència i et diu que no et claves en els seus assumptes, que ella sap el que fa i que Paula es mereix això i molt més perquè els seus pares s'han separat perquè la mare de Paula s'ha posat pel mig i ha destruït el matrimoni.

(Adaptat de la situació de Radhis)

Qüestions:

1. En el conflicte que es dona en la situació següent, quines solucions se t'acudeixen?
2. Penses que la intervenció d'un tercer acaba amb el problema?
3. Intenteu representar una mediació.

Annex:**Els marginats de la identitat****Teoria Queer**

Queer es un insulto, un término estigma. Corresponde a lo que no se ajusta a la norma sexual, a lo extraño o desviado. Pero además, hace referencia a un conjunto de teorías y prácticas políticas. El activismo *queer* surge a finales de los años 80 en el seno de comunidades de lesbianas chicanas de California (Gloria Anzaldúa, Chela Sandoval) o de lesbianas negras (Embarbeciera Smith y Audre Lorde) que se rebelan de su extranjería, no solamente de la de la cultura dominante sino del propio movimiento de gays blancos y de clase media que decía representarlas. Las minorías sexuales excluidas por pobres, por negras, por seropositivas, por plumeras... se apropian del término y lo usan como reivindicación de su ser desviado y dicen: somos tortilleras, maricones, osos, transgéneros, intersexuales, sadomasoquistas... somos *queer*. En el Estado español, los grupos queer surgen en los años 90.

El movimiento *queer* es un término paraguas que pretende englobar las disidencias sexuales. Supone una ruptura (auto)crítica, desde dentro. Aquello *queer* no supone tanto una identidad como una interrogación crítica de las identidades. ¿Qué se debe tener para ser considerada una mujer? ¿A quién incluimos y a quien dejamos fuera? *Queer* es la rebelión contra la concepción de las identidades como un hecho inamovible.

Los movimientos *queer* se revuelven contra la cultura dominante cargada de puritanismo, prejuicios o “tolerancia” hacia las minorías sexuales y contra el movimiento de gays y lesbianas que busca la integración social y la obtención de derechos y que presenta una imagen normalizadora, integradora, pulcra, asexuada, homogeneizadora de la diversidad sexual. Los grupos *queer* muestran la multiplicidad de prácticas y cuerpos que reclaman su espacio.

Queer denuncia los terrorismos de género, la violencia simbólica y material ejecutada para la defensa de la dicotomía heterosexual jerarquizada y genitalizada (solamente hay dos sexos desiguales) y la monosexualidad medicalizada (una persona solamente puede tener un solo sexo natural, que es el asignado médicamente)

Queer se subleva contra la persecución cotidiana e institucionalizada de las ambigüedades y fluideces de los sexos, géneros y deseos y la vigilancia de los tránsitos (médicos, psicólogos, jueces) para que nadie se quede a medias *entre-los-sexos*.

“El bebé, ¿es niño o niña? No lo sabemos, aún no nos la ha dicho” (Bornstein, 1994)

Texto adaptado de “DESDE LOS MÁRGENES. Prácticas y representaciones de los grupos *queer* en el Estado español” Gracia Trujillo Barbadillo, Dentro de *El eje del mal es heterosexual* (2005)

<http://webs.uvigo.es/pmayobre/bibliografiarecomendada.htm>

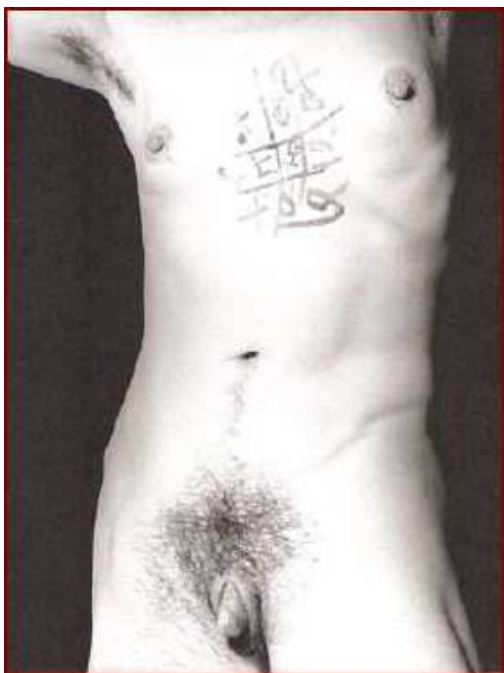
¿Cómo se puede definir sentirse hombre?

Siempre hay un momento en la vida de un transexual masculino en que se le pregunta por qué se siente hombre. Se nos exige tener una respuesta, una justificación ante los no transexuales que les permita entender que tienen un hombre ante sí. Ocurre, por el contrario, que si trasladamos la pregunta de qué es ser un hombre a una persona no transexual sólo saben respondernos que es una cuestión física, que todo se reduce a tener unos determinados genitales.

Si un FtM no se ve en el espejo como un hombre ¿cómo sabe que lo es? Porque... ¿dónde radica la identidad sexual?: ¿En una imagen?, ¿en un vial de hormonas?, ¿en un bisturí?, ¿en una identificación grupal?, ¿en una categoría social? o... ¿es simplemente un sentimiento?

Es difícil definir qué es sentirse hombre. Sin embargo, es menos difícil explicar cuáles son los límites de actuación de un hombre y cuáles son los requisitos fisiológicos para ser un hombre. Está establecido socialmente qué comportamientos son propios del rol masculino, y cómo deben ser físicamente los hombres. Así, tanto por comportamiento como por físico, podremos reconocer quién es hombre y quién no lo es. Ahora, siempre es difícil definir un sentimiento. Los hombres transexuales tenemos, que no es poco, la certeza de nuestra identidad, el convencimiento de ser quienes somos, independientemente de nuestro aspecto. Pero los transexuales debemos demostrar quienes somos, y demostrar quiere decir cumplir unos requisitos a los que la sociedad obliga. Paladines de esta represión, son la ciencia y el cuerpo jurídico. El ser mujer o ser hombre, y por lo tanto, también la transexualidad, es una realidad social que la medicina protocoliza y las leyes delimitan; el Estado crea este marco médico-legal que fomenta y perpetúa esta situación.

Bajo esta presión, las personas transexuales somos la punta del iceberg, la situación más extrema de la disfunción entre una realidad y una actitud coercitiva, aunque bajo esta presión social, el iceberg somos todos. Todos estamos influenciados para seguir unos comportamientos sobre cómo debemos mostrarnos y relacionarnos en función del sexo al que pertenecemos o al que nos dicen que pertenecemos.

En todos nosotros los binomios hombre/mujer y masculino/femenino es, o debe ser, una actitud sometida a constante cuestionamiento. Nadie es, en esencia, cien por cien hombre o cien por cien mujer, aunque a la Iglesia, la Medicina o al Estado les interese esa visión reduccionista. Sin embargo, los y las transexuales y las personas transgénero desde la perspectiva del cuestionamiento de sexo y género somos la realidad más evidente de la deconstrucción de ese binomio.

La transexualidad transgrede la estructura social que segrega por sexos [...] y, evidencia la posibilidad de la movilidad de los géneros y de la mutabilidad de los sexos. La transexualidad rompe la barrera de los sexos, y los transexuales cuestionamos, con nuestra presencia, la «esencia biológica» de los cuerpos.

De la transexualidad se han dado múltiples definiciones. Una de las más populares es la que dice que somos personas atrapadas en un cuerpo equivocado; otra, desde un ángulo diferente, que somos personas atrapadas en una sociedad equivocada. Ambas definiciones coexisten en nuestra sociedad y pueden coexistir en nosotros mismos. Ambas coinciden en afirmar que las personas transexuales estamos atrapadas en una equivocación. Pero, ¿quién se equivocó? ¿una cadena de aminoácidos al traducirse en proteína o la publicidad de «La Casa del Bebé» con sus cunas rosas y azules? ¿Se equivocan los cuerpos al formarse o se equivocan las sociedades al formar a los cuerpos? ¿De dónde proviene la certeza de esa equivocación? ¿Cómo y quién debe decidir ante esa equivocación?

Podemos, racionalmente, ser conscientes de la rigidez cultural con la que se encasilla al hombre y a la mujer, pero como seres sociales, es difícil zafarse de la necesidad de ver reconocida nuestra identidad ante los demás. [...]

El dogma genital

Como decía más arriba, al nacer, el estamento médico asigna un sexo a cada bebé por la simple observación de los genitales. Debido a la existencia de esta primera asignación, al mal denominado «cambio de sexo» se le llama proceso de reasignación de sexo (o Cirugía de Reasignación Sexual —CRS).

En las personas, los genitales externos (que son los considerados para asignar el sexo al nacer) se pueden dividir en tres grandes bloques. Los denominados genitales femeninos, el clítoris, la vagina y la vulva, que se asocian a la mujer. Los llamados genitales masculinos, el pene y los testículos, que se asocian al hombre. Y los genitales definidos como ambiguos o intermedios que se asocian a personas intersexuales (término moderno de hermafrodita), donde encontramos hasta 600 tipos (constatados, quedan los no constatados) de combinaciones diversas de pene, vagina, testículos, ovarios externos y clítoris de formas, tamaños y cantidades diferentes (tres testículos, clítoris grande, dos vaginas, ovotestes —un intermedio entre ovario y testículo—, cinco penes, vagina no perforada...). [...]

«Actualmente, la mayoría de las personas intersexuales no son respetadas y son castradas por parte de la clase médica, con la connivencia de los padres. Esto ocurre porque la presión social para determinar un único sexo a cada uno de nosotros es muy fuerte, y se opta entonces por elegir uno de los dos que ya tiene la persona intersexual; generalmente el femenino pues, ya se sabe, es más fácil quitar que poner, extirpar que reconstruir, y la ligereza del bisturí es prodigiosa».

[...] El lenguaje, las leyes, la medicina parecen tener idéntico criterio: la distinción de sexos en hombre y mujer por la simple casualidad de tener unos u otros genitales. Así, los cuerpos de hombre y mujer tienen unas formas, tamaños y usos determinados. Sobre la base de esto reciben también solución quirúrgica pediátrica los clítoris grandes (que podrían parecerse o usarse como penes) y los penes pequeños (que podrían no ser aptos para penetrar). Acortar un clítoris es semejante a prescribir una ablación. Y a los recién nacidos diagnosticados con micropene (pene de tamaño inferior a 2,5 cm) y con sexo cromosómico XY (que determina sexo macho) se les corta el micropene. En este punto, el estamento médico ya no separa a las personas entre hombres y mujeres, sino en personas que poseen un pene y personas que carecen de él. Falocracia en estado puro. Otro caso semejante es lo que les ocurre a los bebés sin vagina, que se les quita una porción del colon para realizarles una vaginoplastia. En este otro punto, el estamento médico ya no separa a las personas entre hombres y mujeres, sino en personas penetradoras y personas penetrables. [...]

Pero no toda la diversidad de intersexualidades se hace visible en los genitales externos. Hay otros tipos de intersexualidades en que, habiendo nacido con genitales aparentemente hetero-normativizados, después los scanners y ecografías aportarán las pruebas médicas de intersexualidad. En la edad púber actúan las hormonas del otro sexo evidenciando la discordancia, la intersexualidad. Hay personas mujeres que, buscando la causa por la que no se quedan embarazadas, descubren que sus cromosomas son XY, habiendo sido una forma severa del Síndrome de Insensibilidad a los Andrógenos la que provocó que la testosterona, que ordenaba fabricar su «Y», no masculinizara su cuerpo en el vientre de su madre, y no naciera genitalmente varón. ¿Cómo se plantean entonces su identidad de sexo estas mujeres XY? Por otro lado, existen corrientes médicas que explican la transexualidad como una intersexualidad entre el físico y la mente.

Los genitales, a nivel del desarrollo fetal, provienen de las mismas células madre y evolucionan, dependiendo de las hormonas, hacia uno u otro tipo de genitales. Por lo tanto, todos los genitales tienen la misma base y comparten los mismos tejidos y estructuras. Así, el clítoris equivale al pene (ambos tienen cuerpos cavernosos y erección), los ovarios equivalen a los testículos, el útero a la próstata, el escroto a la vulva, etc. Podríamos jugar con las palabras y decir que el pene es un clítoris grande o que el clítoris es un pene pequeño [...].

Proceso de reasignación sexual

La transexualidad está catalogada en los manuales de psiquiatría como síndrome de disforia de género. Los psiquiatras realizan tests psicológicos para diagnosticar esa disforia (aunque no existan pruebas que puedan determinarla), descartar patologías que puedan interferir en la concepción de la propia identidad y comprobar que uno es consciente del proceso que quiere iniciar. Una persona transexual se siente ante el psiquiatra con los nervios de quien se presenta a un examen y espera el apto o no apto para poder iniciar el tratamiento. De esta forma, queda en manos de terceras personas valorar la necesidad de ese cambio físico para el desarrollo personal.

[...] De hecho, los hombres transexuales no cambiamos de sexo, nuestro «yo» siempre es del mismo sexo. Como tampoco cambiamos de sexo cromosómico. Lo que cambia es la percepción de a qué sexo pertenecemos en la mirada de los demás y en nuestra propia mirada ante el espejo. Las hormonas son las verdaderas responsables de un cambio de sexo social, frente a la importancia que se le da a la cirugía. [...]

Existe en argot la expresión «quedarse a medias» para definir a un transexual masculino que no se ha realizado una faloplastia. Se refiere a que el FtM no ha terminado de conseguir ser un hombre, puesto que no tiene pene. Esta genitocracia también afecta a hombres no transexuales, que son considerados poco hombres o incapaces de dar satisfacción sexual a su *partner*, por tener un pene pequeño. Así el tamaño del pene está relacionado con un estatus. Por su tamaño se valora la virilidad, la hombría, el orgasmo... La falocracia, el culto a la polla, es un valor instaurado en nuestra sociedad que condiciona nuestras necesidades y decisiones.

La cirugía genital en transexuales FtM es muy compleja, a menudo tiene resultados nefastos. Es por ello que no todos los hombres transexuales deciden someterse a dicha cirugía. Pero se sigue sin tener en cuenta nuestra calidad de vida y, muchas veces, el juez encargado de decidir la modificación del sexo legal del FtM le exige la realización de la faloplastia. Muchos transexuales, tras este chantaje jurídico, se someten a dicha operación para obtener, por fin, que se vea reflejado su sexo y su nombre en los documentos de identidad. Tal vez los hombres transexuales no sepamos lo que es un pene pero ni los jueces, ni los fiscales, saben lo que es una faloplastia. ¿Por qué?, ¿hasta qué límite hemos de sacrificar nuestra salud? ¿A cuántas operaciones hemos de someternos para ver reconocida nuestra identidad?, y las personas que no pueden recibir tratamiento o no tienen acceso a ellos ¿cómo ganan el reconocimiento social de su identidad? En esta situación están los menores de 18 años, los discapacitados psíquicos y físicos, y los FtM con una economía precaria.

No todos los cambios físicos que una persona puede conseguir mediante la medicina están protocolizados. Creando paralelismos entre la CRS y otras cirugías, se puede modificar los pómulos o la nariz, quitar las bolsas de las ojeras, enganchar las orejas a la cabeza (las conocidas popularmente como «orejas de soplillo» se operan por la seguridad social en el Estado español), implantar pelo o vello, realizar una liposucción, implantar silicona, reducir el estómago, alargar el pene, aumentar o disminuir el tamaño de los pechos, quitar costillas, etc., simplemente acudiendo al cirujano y pagando. Y así se puede conseguir un aspecto realmente diferente. Incluso si esta persona se cambia de nombre y altera el orden de sus apellidos, podría llegar a tener otra identidad física y legal. Pero si esas cirugías y tratamientos van encaminadas a modificar los rasgos de la cara y del cuerpo de un sexo a otro, uno debe primero visitar la consulta de un psiquiatra. ¿Por qué entonces antes de iniciar un tratamiento adelgazante no se exigen certificados psiquiátricos descartando indicios de anorexia? Así, una persona puede decidir someterse a una operación estética para corregir su tabique nasal, pero no a una operación genital, «¿por qué mi nariz es mía y mi sexo es del Estado?».

“Mi cuerpo no se mío. Transexualidad masculina y presiones sociales de sexo” Moisés Martínez dentro AA.DD: *El eje del mal es heterosexual*, Traficantes de sueños, Madrid, 2005.

- AADD, **Mujeres de portada**. Instituto Asturiano de la Mujer. <http://tematico.asturias.es>
- AADD: **Ni ogros ni princesas**. Guía para la educación afectivo-sexual en la ESO, en <http://tematico.asturias.es/imujer>
- ALTABLE, Charo, **Educación sentimental y erótica para adolescentes**. Miño y Dávila, Madrid, 2000.
- BONINO, Luis, <http://www.luisbonino.com>
- CALVO, Montse, **Sexualidad atlética o erotismo**, Icaria, Barcelona, 2008.
- FAUSTO-STERLING, Anne, **Cuerpos sexuados**. Ed. Melusina. 2006.
- GALENDE, Emiliano, **Sexo y amor**, Paidós, 2001.
- GONZÁLEZ, Amalia, "Educación afectiva y sexual en los centros de Secundaria: Consentimiento y coeducación". <http://www.educacionenvalores.org>
- HERNÁNDEZ, Graciela y Concepción Jaramillo. **La educación sexual de niñas y niños**. Ministerio de Educación y Ciencia. 2006. <http://www.mepsyd.es/cide/jsp>
- LAGARDE, M., **Claves feministas para la autoestima de las mujeres**, Horas y horas, 2000.
- LÓPEZ Sánchez, Félix, **La vida sexual del adolescente**, EVD, Estella, 1999.
- LORENTE, Manuel, **Mi marido me pega lo normal**, Ares y Mares, Barcelona, 2001.
- Masculinitat: <http://www.ahige.org> (Asociación de hombres por la igualdad de género),
- NIETO, J.A. (comp.), **Transexualidad, transgenerismo y cultura**, Talasa, Madrid, 1998.
- SANCHIS, Rosa y Enric Senabre, **Què tinc ací baix?**, Bullent, Picanya, 2006.
- SANCHIS, Rosa, **Tot per amor? Una experiència educativa contra la violència a la dona**. Rosa Sensat, Barcelona, 2006. (També en castellà, Octaedro)
- SANCHIS, Rosa, **Abril no és un mes**, Tàndem, València, 2008. Novel·la adolescent d'educació afectivo-sexual.
- SANCHIS, Rosa, **Primavera per a Palmer**, Tàndem, València, 2008. Novel·la adolescent sobre assetjament escolar i educació emocional (especialment per a xics).
- SIMÓN, Elena, **Hijas de la igualdad, herederas de injusticias**, Narcea, 2008.